

Azərbaycan dili 3

dövlət dili DƏRS LİK

Vətən
Qarabağ
Şuşa
Zəfər

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadیرiz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

LAYIHƏ

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

ƏLİYEV
LAYIHƏ

LAYIHƏ

RAFIQ İSMAYILOV, ÜLKƏR NURULLAYEVA, AYNUR RÜSTƏMOVA

Ümumi təhsil müəssisələrinin 3-cü sinifləri üçün

Azərbaycan dili 3 dövlət dili

fənni üzrə

DƏRSLİK

©Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International
lisensiyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az
saytında əlçatandır. Bu nəşrin məzmunundan istifadə edərkən
sözügedən lisenziyanın şərtlərini qəbul etmiş olursunuz:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Törəmə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtləri ilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
artitrm2017@gmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

1

Ailə və məktəb

fəsil ①	Ailə	8-10
fəsil ②	Məktəb	11-15
fəsil ③	Sınıfımızın uşaqları	16-19
fəsil ④	Sevimli dostum	20-21
Ümumiləşdirici təkrar		22

2

Ana vətən

fəsil ①	Mənim vətənim	24-26
fəsil ②	Dövlət atributları	27-29
fəsil ③	Abidələr	30-32
fəsil ④	Qarabağ	33-35
Ümumiləşdirici təkrar		36

3

Sevimli qəhrəmanlarım

fəsil ①	Yenilməz qəhrəmanlar	38-42
fəsil ②	Kələkbazlar	43-48
fəsil ③	Sehrli qüvvələr	49-53
Ümumiləşdirici təkrar		54

LAYIHƏ

4

Yaxşı nədir, pis nədir?

fəsil ①	Zəhmətkeşlik	56-58
fəsil ②	Dürüstlük	59-63
fəsil ③	Dostluq	64-66
fəsil ④	Nizam-intizam	67-69
Ümumiləşdirici təkrar		70

5

Qəribə canlılar

fəsil ①	İnsanın dostları	72-77
fəsil ②	Sincab	78-82
fəsil ③	Yarasalar	83-87
Ümumiləşdirici təkrar		88

6

Dünyanı kəşf edirəm

fəsil ①	Yağış	90-93
fəsil ②	Uçmaq arzusu	94-98
fəsil ③	Ay	99-102
Ümumiləşdirici təkrar		103

LAYIHƏ

Söz ehtiyatı

Mətnədə rast gəlinən yeni sözlərlə bağlı tapşırıqlar verilir.

Nə anladın?

Bu hissədə dinlədiyiniz mətnlə bağlı suallar verilir.

Düşün və cavab ver

Buradakı suallara cavab verməklə siz mətndəki obrazlara və hadisələrə münasibətinizi bildirirsiniz.

Söz mücrüsü

Sizi bu dərsdə rast gəldiyiniz yeni sözlərlə tanış edir.

Söz ehtiyatı

Cümlələrdəki hərəkət bildiran sözləri tapın. Həmin sözləri mətnlə altından xətt şəklinə ifadələrlə əvəz edin.

1. Sabir atasının sözlərindən sonra xəyli düşündü.
2. Şagirdlər müəllimin izahını yaxşı anlamışdılar.

Nə anladın?

Mətnlə bağlı suallara cavab verin.

1. Çay nədən gileylənirdi?
2. Çay Gölü nədə günahlandırıldı?
3. Göl Çaya necə cavab verdi?
4. Çay nə üçün sakitləşdi?

Düşün və cavab ver

Mətnədə göy rənglə verilmiş abzas hansı şəkildə uyğun gəlir?

Mətndəki məlumatları "Çayın gileyi" mətni ilə müqayisə edin.

YAĞIŞIN YARANMASI

Yağış təbiət hadisələrindən biridir. Bu, uzun bir prosesin nəticəsidir. Günəşin istisi çayları, gölləri, okeanların suyunu buxarlandırır. Su buxan yuxarı qalır. Buxar soyuq havanın təsirindən su damcılarna çevrilir. Bu damcılar toplaşaraq buludlar yaradır. Kiçik su damcılar bir-biri ilə birləşdikdə iri damcılara çevrilir. Damcılar ağırlaşdıqca havada qala bilmir. Yağışa çevrilir yəni düşür. Yəni düşən yağış suları çaylara qovuşur. Çaylar axaraq okeana tökülür. Sonra su yenidən buxara çevrilir. Beləliklə, suyun təbiətdə dövrəni daim təkrar olunur.

Söz mücrüsü
qovuşmaq - dövrəni

Təqdimat

Mövzu ilə bağlı təqdimat üçün tapşırıqlar verilir.

Yazı

Yazı bacarığını möhkəmləndirmək üçün tapşırıqlar verilir.

Bunları bilməliyə

Yazıda əməl olunması vacib sayılan orfoqrafik və qrammatik qaydalar öyrədilir.

Təqdimat

Qruplarla iş. Yeni məlumatlara və oxuduğunuz mətnə əsasən verilmiş mövzular əsasında təqdimat hazırlayın.

- I qrup.** "Azərbaycan musiqisi" **III qrup.** "Azərbaycanın tarixi abidələri"
II qrup. "Azərbaycanın sərvətləri" **IV qrup.** "Azərbaycanın nağılları"
1. Azərbaycanın görkəmli bəstəkarları vardır.
  2. Atəşgah və Qız qalası da qədim tarixi abidələrdəndir.
  3. Azərbaycan nefti çox keyfiyyətlidir.
  4. Azərbaycan nağıllarında obrazlar çox maraqlıdır.
  5. Qız qalası Bakıda yerləşir.
  6. Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycanın böyük bəstəkarıdır.
  7. Bu obrazlara digər xalqların nağıllarında da rast gəlinir.
  8. Azərbaycan dünyanın bir çox ölkələrinə neft verir.

Yazı

Sözlərdə nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri müəyyən edin.

çığa... çığa...in çığa...a

Bunları bilməliyə

Bəzi sözlərin sonunda **k** samitinin deyilişi ilə yazılışı fərqlənir. Bəli sözlərin yazılışına xüsusi diqqət etməliyə:

Doğru Yanlış
küla: külay

Bu cür sözlərə **səltisə** başlanon **şəkilç** artırılda yazıda **k** hərfl **y** hərflinə keçir: Məsələn: bilik - bilyin, ürək - ürayim, görmək - görməyə və s.

Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri yazmaqla cümlələri köçürün.

1. Kaktus çığa... ağmışdı.
2. Küla...in sasi bark gəlirdi.
3. Ana dilini sevmə... və qorumaq lazımdır.
4. Aysu göldə üzən ördə...a baxırdı.
5. Samir mağazadan çörə... aldı.
6. Otağın küncünə böyü... dibiçə... qoyulmuşdu.

Buraxılmış sahvləri düzəldərək mətni dəftərinizə köçürdün.

Uşaqlar çəmənləyə gəlirdilər. Sabina çəməndə kəpənəkləri, çiçəkləri görüb çox sevindi. Kəpənəklər rəngbarəng idi. Havada uçmuş, çiçəklərdən çığa qonurdu. Sabina bir kəpənək gördü. Qanadları gömgeydi. Çox gözəl görünürdü.

1

Ailə və məktəb

1. Siz günün çox hissəsini harada keçirirsiniz?
2. Sizə doğma olan insanlar haqqında danışın.
3. İnsanın həyatında məktəbin rolu haqqında nə deyə bilərsiniz?

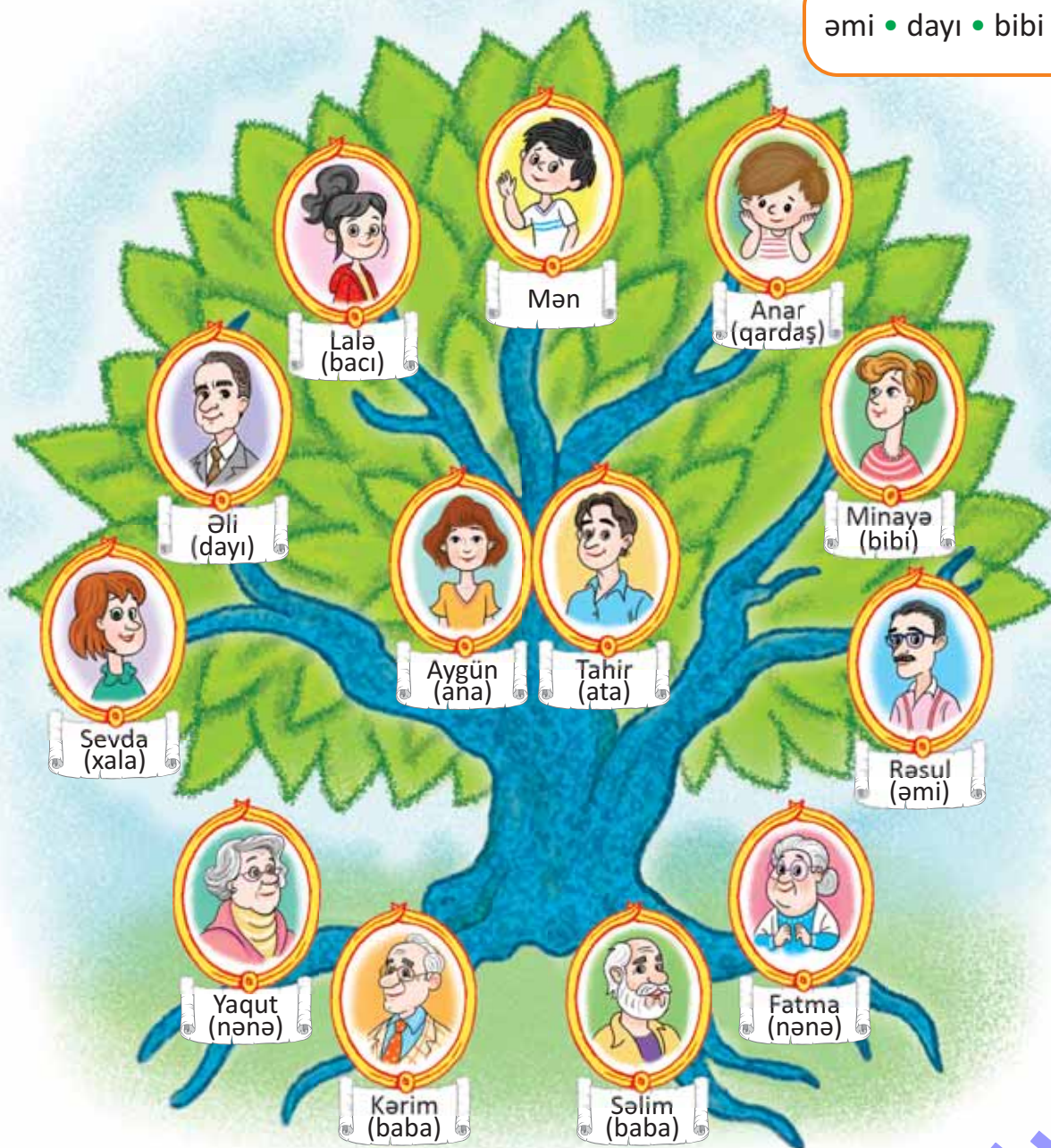
1 Nümunəyə əsasən qohumluq bildirən sözlərin mənasını izah edin.

Nümunə Anamın qardaşının adı Əlidir. O mənim *dayımdır*.

Söz mücrüsü

əmi • dayı • bibi • xala

Təqdimat

2 Yuxarıdakı nümunəyə əsasən siz də öz “ailə ağacı”nızı yaradın.

2 1 Şeiri oxuyun. Qohumluq bildirən sözləri qeyd edin.

İSTİ ANA QUCAĞINDA

Bilirsiniz, mən nə üçün
Çox sevirəm bibimi?
O mənə çox mehribandır,
Əzizdir anam kimi.

Xalamı da çox sevirəm,
Mənə elə “can” deyir.
“Sən ağıllı, sözəbaxan,
Qəşəng qızımsan”, – deyir.

Mən məktəbli bacımı da
Sevirəm dünya qədər.
Darıxmıram, o mənimlə
Oynayır axşam-səhər.

Evimizdə mən hamıdan
Çox sevirəm nənəmi.
Qış gecəsi nağıl deyir,
Əyləndirir o məni.

Ancaq niyə, heç bilmirəm,
Gözüm yaşla dolanda
Mən anamın qucağına
Atılıram bir anda?!

Xəstələnsəm, onu görcək
Ağrımayır başım da.
İsti ana qucağında
Quruyur göz yaşım da.

Gəray Fəzli

Söz mücrüsü

əziz • sözəbaxan • gözü yaşla dolmaq
əyləndirmək • atılmaq • qucaq • qurumaq

Nə anladın?

2 Verilmiş sözlərin yaxınmənalı qarşılığını
“söz mücrüsü”ndən seçin.

1. ağlamaq – ...
2. hoppanmaq – ...
3. sevimli – ...

3 Şeirin məzmununa əsasən cümlələri
tamamlayın.

1. Uşaq bibisini çox sevir, çünki ... .
2. Uşaq xalasını çox sevir, çünki ... .
3. Uşaq bacısını çox sevir, çünki ... .
4. Uşaq nənəsini çox sevir, çünki ... .
5. Uşaq anasını çox sevir, çünki ... .

Düşün və cavab ver

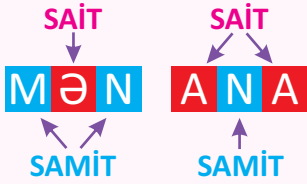
4 Sizcə, uşaq *babasına, atasına,*
qardaşına sevgisinin səbəbini necə
izah edərdi?

Yazı

- 3 1 “Mən” sözündə neçə hərf var? Bu sözdəki səsləri tələffüz edin.
Hansı səsi uzadaraq tələffüz etmək olur?

Bunları bilməliyik

SAİT VƏ SAMİT

SAİTLƏR: Aa Ee Əə ıı İi Oo Öö Uu Üü

SAMİTLƏR: Bb Cc Çç Dd Ff Gg Ğğ Hh Xx Jj Kk Qq
Ll Mm Nn Pp Rr Ss Şş Tt Vv Yy Zz

- 2 Verilmiş sözlərdə saitlərin və samitlərin sayını müəyyən edin. Onları ayrılıqda tələffüz edin.

dəyirman, köynək, soyuducu, nəlbəki, yanğınsöndürən, səhifə, ütü

- 3 Ailə üzvlərinizlə necə vaxt keçirirsiniz?

- Bu haqda məlumat vermək üçün bir neçə cümlə yazın.
- Yazdığınız cümlələrdə saitlərin altından xətt çəkin.
- Yazınıza diqqət edin. Söz sətirin sonuna yerləşməyəndə nə etmisiniz?

Bunları bilməliyik

HECA. SÖZLƏRİN SƏTİRDƏN SƏTRƏ KEÇİRİLMƏSİ

Sözlər hecalara bölünür.

Sözdə neçə sait varsa, o qədər də **heca** olur: →

o-taq da-i-rə

Söz heca bölgüsünə görə sətirdən sətərə keçirilir. →

Mən ailəmi çox sevirəm.

Sözün bir hərfini sətirin sonunda saxlamaq və ya yeni sətərə keçirmək olmaz. →

Bacımla birlikdə ~~ilə~~ ağacı hazırladıq.

- 4 Hansı sözlər hecalara düzgün ayrılıb?

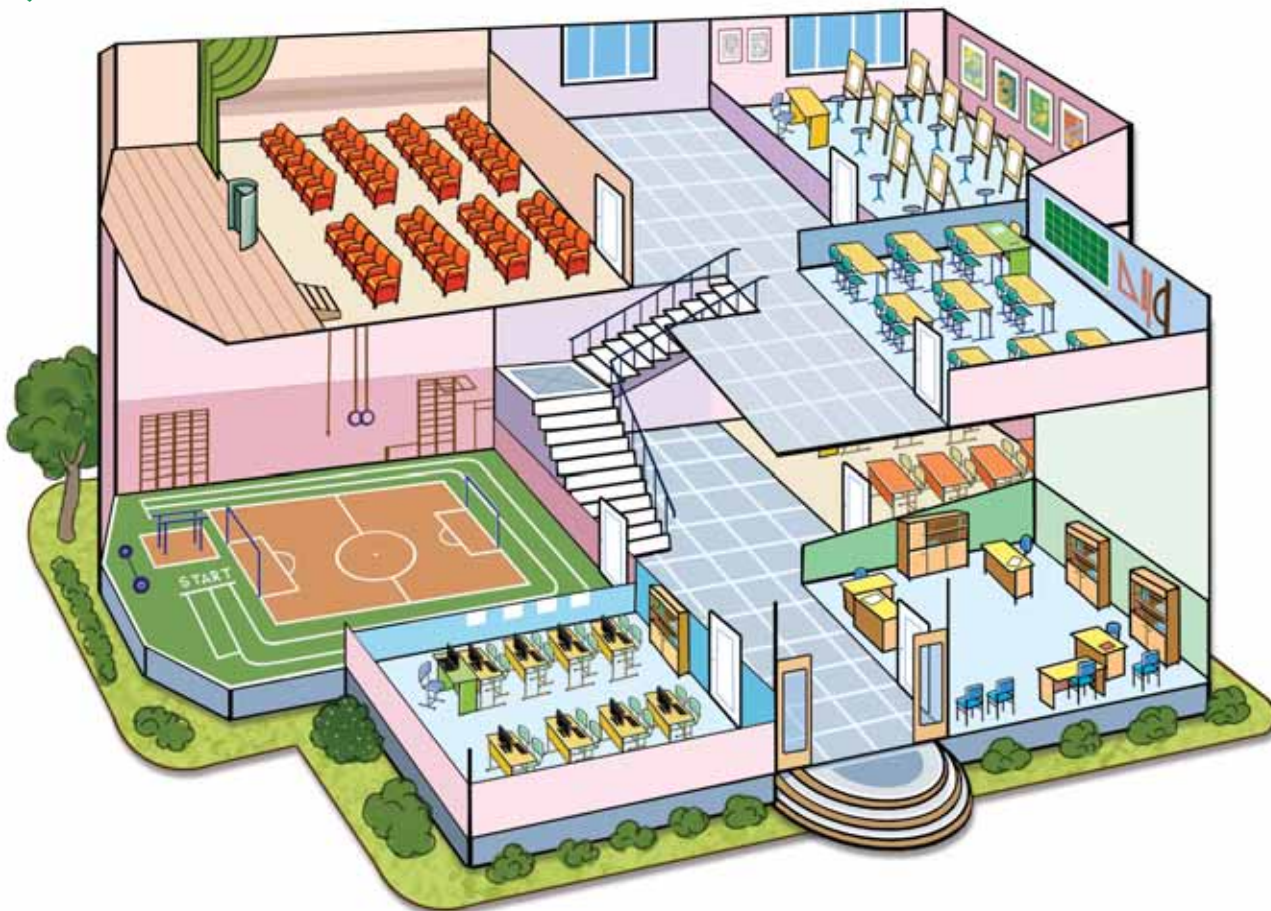
ay-aq-qa-bı, gö-dək-çə, düş-ün-mək, bə-növ-şə-yi, qay-ğı-keş, ip-ək

- 5 Hansı sözləri sətirdən sətərə keçirmək olmaz?

nənə, kitab, ata, ana, baba, bacı, dayı, əmi, zəng, şəkil, ürək, sevgi

1 1 Cümlələri oxuyun. Raufun bu günə olan dərs cədvəlini təxmin edin.

1-ci dərs: Məktəb binasına daxil olur, müəllimlər otağının qarşısındakı sinfə gedir.

2: İkinci mərtəbəyə qalxır, sağa dönüb sinfə daxil olur.

3: Pilləkənlə aşağı düşüb sağa dönür. İdman zalına daxil olur.

4: Pilləkənlə ikinci mərtəbəyə qalxır. Akt zalının qarşısındakı sinfə daxil olur.

Bazar ertəsi

1. İnformatika dərsi

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Təqdimat

2 Suallara cavab verməklə məktəbiniz haqqında danışın.

1. Məktəbə getmək üçün nə qədər vaxt sərf edirsiniz?

2. Məktəbə getmək üçün hansı nəqliyyat növündən istifadə edirsiniz?

3. Məktəbə kimlə gedirsiniz?

2 1 Sizcə, yaxşı yoldaş necə olmalıdır?

YAXŞI YOLDAŞ

Gecədən yağan qar hər tərəfi örtmüşdü. Muradla Rüşət evdən tez çıxdılar ki, dərslə vaxtında çatınlar. Onlar yaxın qonşu idilər. Həm də bir sinifdə oxuyurdular. Məktəb kəndin mərkəzində yerləşirdi. Məktəbə gedən yol tamamilə buz bağlamışdı. Uşaqlar buz üstə sürüşə-sürüşə, qartopu oynaya oynaya məktəbə çatdılar. Planlaşdırdılar ki, dərslədən qayıdanda bir az da oynayalar.

Bu gün Murad sinifdə növbətçi idi. Növbətçilik qaydası belə idi: tənəffüs vaxtı sinif uşaqları sinifdən çıxır, növbətçi isə otağın havasını dəyişir, gülləri sulayırdı. Bu gün də belə oldu. Hamı sinifdən çıxdı. Lakin Rüşət dedi:

– Mən sənin dostunam. Yəqin ki, qaydalar dostuna aid deyil.

Söz mücrüsü

örtmək • növbətçi • tənəffüs
qayda • əməl etmək
mızıldanmaq • narazı

Murad cavab verdi:

– Sən mənim dostumsan. Səni çox istəyirəm, amma qaydalara hamı əməl etməlidir.

Rüşət mızıldandı:

– Əcəb dostsan.

Sonra narazı halda sinifdən çıxdı.

Dərslər bitənə yaxın boran başladı. Həm qar yağır, həm də güclü külək əsirdi. Uşaqlar evə getdilər. Rüşət də yox idi. Muradı gözləməyib getmişdi. Murad narahat oldu: “Rüşət belə boranda evə tək gedə biləcəkmə? Axı o, bədənəcə zəifdir. Bir ay əvvəl möhkəm xəstələnmişdi”.

Murad evə tərəf tələsdi...

Qılman İlkin

Nə anladın?

2 Mətnin məzmununa əsasən suallara cavab verin.

1. Mətnədə hadisələr harada baş verir?
2. Rüşət Muraddan nə üçün incidi?
3. Murad nə üçün Rüşətə görə narahat oldu?

3 Şəkillərə əsasən “Yaxşı yoldaş” mətninin davamını təxmin edib danışın.

4 “Yaxşı yoldaş” mətninin sonluğunu dinləyin və öz təxminlərinizlə müqayisə edin.

Söz ehtiyatı

5 İzahların söz mücrüsündəki hansı sözlərə aid olduğunu müəyyənləşdirin.

1. Razi olmayan – ...
2. Hər hansı bir işi növbə ilə yerinə yetirən adam – ...
3. Məktəbdə dərslər arasında fasilə – ...
4. Astadan, dodaqaltı danışma – ...

3 1 “Yaxşı yoldaş” mətninə aid məlumatları hekayə xəritəsinin bölmələri ilə uyğunlaşdırın. Hansı bölməyə aid məlumat yoxdur?

1. Qış fəslı.
2. Yaxşı dost yaman gündə tanınar.
3. Murad və Rıfət.
4. Rıfət Muraddan inciyr. Məktəbdən evə tək gedır. Sürüşüb yıxılır. Ayağını əzir. Murad onu tapır. Kürəyinə alıb evə aparır. Rıfət Muraddan üzr istəyır.
5. Kənd.

2 Müəllimin oxuduğu “Əsl dost” mətnini dinləyin. Suallara cavab verməklə mətnin qısa məzmununu danışın.

1. Əziz və Ziya neçənci sinifdə oxuyurdular?
2. Ziya ev tapşırıqlarını necə edirdi?
3. Ziya Əzizdən nə üçün incidi?
4. Atası Əzizə hansı məsləhəti verdi?
5. Əziz Ziyaya necə kömək etdi?

3 Dinlədiyiniz “Əsl dost” mətni üzrə hekayə xəritəsi tərtib edin.

4 Oxuduğunuz “Yaxşı yoldaş” və dinlədiyiniz “Əsl dost” mətnlərini müqayisə edin.

Yazı

- 4 1 “Murad” və “Rüfət” sözlərindəki saitlərə diqqət edin. Hansı sözdəki saitlər qalın səslənir?

Bunları bilməliyik! QALIN VƏ İNCƏ SAİTLƏR

QALIN SAİTLƏR

a, ı, o, u

İNCƏ SAİTLƏR

e, ə, i, ö, ü

- 2 Sözləri köçürün. Qalın saitlərin altından xətt çəkin. Qalın saitləri incə saitlərlə əvəz edib yeni sözlər düzəldin.

Nümunə

hakim – həkim

baba, at, ot, al, tala, həyat, duz, ay, nanə, şahid

- 3 Saitləri tələffüz edin. Tələffüz zamanı dodaqlarınızın vəziyyətinə diqqət edin. Hansı fərqi hiss etdiniz?

Bunları bilməliyik! DODAQLANAN VƏ DODAQLANMAYAN SAİTLƏR

DODAQLANAN SAİTLƏR

o, u, ö, ü

DODAQLANMAYAN SAİTLƏR

a, ı, e, ə, i

- 4 Nöqtələrin yerinə dodaqlanan saitlər artırıb sözlər yaradın və köçürün.

b...ı

y...ı

...n

b...z

- 5 Sözləri saitlərin növlərinə görə qruplaşdırın.

yanğın, iki, şənlik, qoyun, üzüm, öküz, doqquz, çanta, şəkər, quyu, körpü, yaxşılıq, dostluq, sürücü, quzu, iti, pətək, maral

1. *İncə, dodaqlanan* saitli sözlər:
2. *Qalın, dodaqlanan* saitli sözlər:
3. *İncə, dodaqlanmayan* saitli sözlər:
4. *Qalın, dodaqlanmayan* saitli sözlər:

1 1 Çətin anlarda kimdən məsləhət alırsınız?

ANANIN MƏSLƏHƏTİ

Kərim telefonla danışdı:

– Hə, nə olsun ki?! Axı bu kimə maraqlıdır?..

Bilmirəm...

Anası gülləri sulayır, arabir oğluna baxırdı. Kərim nədənsə narazı idi. O, telefonun dəstəyini yerə qoyub dedi:

– Eh, həmişə lovğalanır.

Kərim anasını dinləyir, nə haqdasa düşünürdü.

Bazar günü Kərim aldığı hədiyyəni götürüb ad gününə getdi. Axşam evə çox şən qayıtdı:

Söz mücrüsü

dəvət etmək • dərnək
bölüşmək • təqdim etmək
bacarıq • nümayiş etdirmək
istedadlı • təşkil etmək

Anası soruşdu:

– Oğlum, kimlə danışdın? Kimdir lovğalanan?

– Kəmalədir, sinif yoldaşım. Həftəsonu Solmazın ad günüdür. Bütün sinif uşaqlarını dəvət edib. Kəmalə də deyir ki, ad günü üçün rəqs hazırlayıb. Axı Kəmalə rəqs dərnəyinə gedir. Bilmirəm, bu kimə maraqlıdır? Rəqs edə bilirsən, lap yaxşı. Daha bunu hamıya göstərib lovğalanmaq nəyə lazımdır?

Anası Kərimə dedi:

– Məgər bacarıqlarını yoldaşlarına nümayiş etdirmək lovğalıqdır? Buna bölüşmək, özünü təqdim etmək desək, lap yaxşı olar. Hər kəsin yaxşı bacardığı bir iş var. Məsələn, sən də futbol topu ilə maraqlı hərəkətlər göstəirsən. Düşünürəm ki, Solmaz üçün də xoş olar.

– Ana, bilirsən ad günü necə maraqlı keçdi?! Sınıfımızda nə qədər istedadlı uşaqlar var imiş. Kəmalə rəqs etdi, Aydın tarda, Sabir nağarada ifa etdi. Demə, Gülərin gözəl səsi var imiş. Sədaqət müəllim dedi ki, gələn ay məktəbdə istedadlar yarışması təşkil edəcək. Hamımız həyəcanlıyıq. Bütün məktəb bizi tanıyacaq.

Sonra anasını qucaqlayıb dedi:

– Çox sağ ol, ana.

Ülkər Nurullayeva

Nə anladın?

2 Mətnə hansı suala cavab yoxdur?

- A Kərim nədən narazı idi?
- B Kərim neçənci sinifdə oxuyur?
- C Anası Kərimə hansı məsləhəti verdi?
- Ç Kərim nə üçün ad günündən şən qayıtdı?

Söz ehtiyatı

3 Nöqtələrin yerinə “söz mücrüsü”ndən uyğun gələn sözləri yazmaqla cümlələri tamamlayın.

1. Dostum Aydın məni şam yeməyinə ... .
2. Biz hazırladığımız layihəni sinfə ... .
3. Müəllimimiz Yanardağa ekskursiya ... .

Düşün və cavab ver

4 Müzakirə. Sizcə, bacarıqlarını nümayiş etdirmək lovğalıqdırmı? Fikrinizi əsaslandırın.

5 Sualları cavablandırmaqla öz bacarıqlarınız haqqında danışın.

- Hobbiniz nədir? Nə ilə məşğul olmağı daha çox sevirsiniz?
- Bacarıqlarınızı kimlərə nümayiş etdirirsiniz?

6 Diaqramı baxın. Sualları cavablandırın.

3-cü sinif şagirdlərinin bacarıqları

1. Diaqramdakı məlumatlar hansı sinfə aiddir?
2. Diaqramın əks etdirdiyi məlumatlar hansı mövzudadır?
3. Şagirdlərin ən çox bacardıqları iş hansıdır?
4. Hansı bacarıqlara malik olan şagirdlərin sayı bərabərdir?

7 Diaqramdakı məlumatları əks etdirən bir neçə cümlə yazın.

Yazı

2.1 Nöqtələrin yerinə uyğun şəkilçiləri artırın.

A -du   B -dü   C -dı   Ç -di

1. bax...
2. bil...
3. qoy...
4. gör...

Bunları bilməliyik! AHƏNG QANUNU

Sözdə yalnız qalın və ya incə saitlərin işlənməsi ahəng qanunu adlanır.

Məsələn: b**a**l**ı**q sözündə qalın saitlərin ahəngi var.

g**ü**n**e**ş sözündə incə saitlərin ahəngi var.

Şəkilçilər ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişir.

Məsələn: şagird**a**m, oğl**a**n**a**m, ağ**ı**ll**ı**, şək**i**ll**i**, d**u**zl**u**, döz**ü**ml**ü**.

2 Ahəng qanununa görə dördündən biri fərqlidir.

a) yeddi

b) sünbül

c) sincab

ç) üfürmək

a) günorta

b) gecə

c) heyvan

ç) bərabər

a) buğda

b) gavalı

c) dovşan

ç) gəmi

3 Nöqtələrin yerinə uyğun şəkilçilər əlavə edib cümlələri yazın.

1. Kərim telefonla danış... . (-ır, -ir, -ur, -ür)

2. Həftəsonu Solmazın ad günü... . (-dır, -dir, -dur, -dür)

3. Gülər mahnı oxu... . (-yacaq, -yəcək)

4. Sən əsl dost... . (-san, -sən)

4 Nöqtələrin yerinə uyğun şəkilçilər əlavə edib cümlələr yazın.

Biz { qardaş**ıq**
şagird...
dost...
güclü...

Mənim { qardaş**ım** idmançı**dır**.
qələm... yeni... .
don... uzun... .
göz... göy... .

Sən { qaçır**san**
gedir...
oxuyur...
görür...

Sizin { çantan**ız** balaca**dır**.
ev... yaxın... .
top... rəngli... .
güc... çox... .

5 Şeiri oxuyun. Səhvləri düzəldərək köçürün.

TƏZƏ EV

Evimizin yanında
Təzə bir ev tikilir.
Dövrəsində xeyli gül,
Xeyli ağac əkilir.

Bu bayram axşamında
Köçdü ora adamlar.
İndi bizim nə qədər
Təzə dostlarımız var.

B.Adil

11

Sınıf yoldaşlarınızdan kimlə dostluq edirsiniz? Bu dostluğun səbəbini izah edin.

Söz mücrüsü

mühəndis • kitabxanaçı
hörmət • mülayim • şirkət
təsadüf etmək

DOSTUM LƏTİF

Mən 158 nömrəli məktəbin 3-cü sinfində oxuyuram. Sinifdə ən yaxın dostum Lətifdir. Əvvəllər onlar Gədəbəyin Poladlı kəndində yaşayıblar. Lətifgilin soyadı da həmin kəndin adı ilə bağlıdır. Bu il onlar Bakıya köçüblər. İndi bizim qonşumuzdurlar.

Lətifin atası Eyvaz əmi mühəndisdir, neft şirkətində işləyir. Anası Çiçək xala kitabxanaçısıdır. Lətifin qardaşı Toğrul da bizim məktəbdə 4-cü sinifdə oxuyur.

Nənəm Lətfi çox istəyir. Eşidəndə ki Lətif bilik yarışmasında birinci yeri tutub, nənəmin ona hörməti daha da artdı. Bir dəfə Lətif bizə gələndə nənəm ona dedi:

– Yaxşı oxuyan uşaqları çox istəyirəm. De görüm, ad günün nə vaxtdır? Bu qoca nənən sənə qəşəng bir hədiyyə alsın.

Lətif bir az qızardı. Yavaşca dedi:

– Mənim ad günüm Respublika Gününə təsadüf edir. Ona görə də bizim evdə ikiqat bayram olur.

Nənəm gülümsəyib dedi:

– Təki bütün balalarımız sənin kimi ağıllı olsun. Oğlum, bir de görüm, sən öz adının mənasını bilirsən?

Lətif bir az düşünüb cavab verdi:

– Xeyr, amma bilirəm ki, atam mənə öz atasının adını qoyub. Qardaşıma da ana babamın adını qoyublar.

– Çox yaxşı ediblər, bala. Nəsildə adlar yaşamalıdır. Həm də sənin adının gözəl mənası var: xoş, mülayim.

Rafiq İsmayılov

Nə anladın?

2 Mətnə əsasən suallara cavab verin.

1. Mətnə kimdən danışılır?
2. Lətif haqqında hansı məlumatları aldınız?
3. “Nəsildə adlar yaşamalıdır” cümləsini necə başa düşürsünüz?

Söz ehtiyatı

3 Nöqtələrin yerinə “söz mücrüsü”ndən uyğun gələn sözləri yazmaqla cümlələri tamamlayın.

1. Qocalara ... elə, sən də qocalacaqsan.
2. Bacımın ad günü Novruz bayramına ...
3. Müğənninin xoş, ... səsi var idi.
4. Əli ilə Əkrəm yeni ... yaratmışdılar.

Düşün və cavab ver

4 Sizcə, Lətif hansı ayda və gündə anadan olub? Mətnə hansı cümlə sualın cavabını müəyyənləşdirməyə kömək etdi?

5 Anketlə tanış olun. Nümunəyə uyğun olaraq yoldaşınız haqqında anket tərtib edin.

	Adı:	Sona
	Soyadı:	Hüseynova
	Yaşı:	9
	Ailəsi:	baba, nənə, ata, ana, bacı
	Sinfi:	üçüncü
	Hobbisi:	rəqs etmək

Düzgün yazmaq

6 Nümunəyə əsasən sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edib yazın.

sayit, şayir, təbiyyət, diyalog, dayimi, Səyidə, stadiyon, Nayilə, kayinat

Nümunə

Yanlış

ayilə

Doğru

ailə

Ümumiləşdirici təkrar

1-1 Şeiri oxuyun. Suallara cavab verin.

SƏN NƏ YAXŞI NƏNƏSƏN!

“Ay mənim **oğul** balam!
Qənd balam, **noğul** balam!”
Söyləyirsən, can **nənə**!
Evimizdə hamıdan
Mehribansan **sən** mənə.

Mən səndən öyrənmişəm
Azərbaycan dilini.

Qarlı dağlarımızın
Çiçəyini, gülünü
Tanıtmısan mənə sən,
Sən nə yaxşı nənəsən!

Hüseyn Abbaszadə

1. Şeirin müəllifi kimdir?
2. Şeirdə neçə bənd var?
3. Hər bənddə neçə misra var?
4. Şeirin qafiyələnən sözlərini müəyyən edin.

2 Nəvə nənəsindən nələri öyrənib? Şeirdən həmin misraları oxuyun. Söz sırasını bərpa edib köçürün.

3 Verilmiş əlamətlərə uyğun şeirdən sözlər seçin.

1. **Qalın, dodaqlanmayan** saitlərdən ibarət sözlər:
2. **İncə, dodaqlanmayan** saitlərdən ibarət sözlər:
3. **Qalın, dodaqlanan** saitlərdən ibarət sözlər:
4. **İncə, dodaqlanan** saitlərdən ibarət sözlər:

4 Şeirin birinci bəndində ahəng qanununa tabe olmayan sözü seçin.

5 “Azərbaycan” sözünə şəkilçilərdən uyğun gələnləri əlavə edib yazın.

-dır, -dur, -im, -də, -ım, -dan, -dən, -da

6 Şeirin 1-ci bəndində fərqləndirilmiş hansı sözləri sətirdən sətərə keçirmək olmaz?

2

Ana vətən

1. Vətən deyəndə nə başa düşürsünüz?
2. Bizim vətənimiz haradır?
3. Azərbaycan haqqında bildiklərinizi danışın.

LAYHƏ

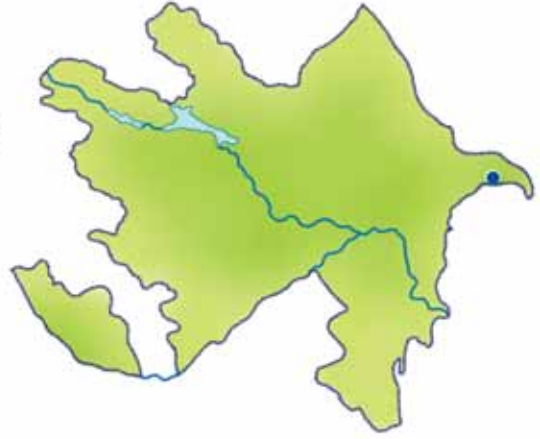

tarix • abidə • qədim
hava • məğrur • sərvət

1 1 Mətni oxuyun. Tapşırıqları yerinə yetirin.

AZƏRBAYCAN

I. Mən azərbaycanlıyam. Vətənim Azərbaycanıdır. Ölkəm xəritədə qanadlarını açmış qartalə bənzəyir. Bu, yəqin ki, təsadüfi deyil. Azərbaycan xalqı da qartal kimi məğrurdur.

II. Azərbaycan tarixi abidələri ilə məşhurdur. Bu qədim abidələr qorunur ki, gələcək nəsillər də **tariximizi** bilsinlər.

III. Azərbaycanın musiqisi də zəngindir. Bizim xalq mahnılarımız, oyun **havalarımız**, rəqslərimiz bütün xalqların diqqətini cəlb edir. Azərbaycan muğamı dünyada məşhurdur.

IV. Azərbaycanın milli geyimi gözəlliyi ilə seçilir. Müxtəlif bayramlarda qızlarımız və oğlanlarımızın milli geyimdə rəqs etmələri hamının diqqətini çəkir.

V. Azərbaycan nağılları da çox maraqlıdır. Cırtan, Tıq-tıq xanım, Məlikməmməd haqqında nağılları uşaqlar çox sevirlər.

VI. Azərbaycan zəngin ölkədir. Çoxlu sərvəti var. Azərbaycanın nefti, pambığı dünyada məşhurdur.

Nə anladın?

2 Hansı fikir mətndə yoxdur?

1. Azərbaycanın tarixi abidələri məşhurdur.
2. Xalq mahnılarımız bütün dünyada tanınır.
3. Qızlar milli geyimi yalnız rəqs edərkən geyirlər.
4. Nənələr hər axşam nəvələrinə nağıl danışirlar.
5. Xalqımız muğam dinləməyi çox sevirlər.
6. Pambıq Azərbaycanın sərvətlərindəndir.

3 Verilmiş açar sözləri mətnin abzasları ilə uyğunlaşdırın.

Nümunə I abzas – ərazi

musiqi; tarixi abidə; milli geyim; nağıllar; ərazi; sərvət

Söz ehtiyatı

4 Mətdə göy hərflərlə verilmiş sözlərə diqqət edin. Cümlələrdə altından xətt çəkilmiş hansı sözlər mətdəki mənalara uyğun deyil?

1. Toyda “Nəlbəki” oyun havasını ifa edirdilər.
Havanın günəşli olması hamını sevindirdi.
2. Azərbaycanın tarixi qədimdir.
Bayram 3 may tarixdə keçiriləcəkdir.

Təqdimat

- 2.1** Qruplarla iş. Yeni məlumatlara və oxuduğunuz mətnə əsasən verilmiş mövzular əsasında təqdimat hazırlayın.

I qrup. “Azərbaycan musiqisi”

III qrup. “Azərbaycanın tarixi abidələri”

II qrup. “Azərbaycanın sərvətləri”

IV qrup. “Azərbaycanın nağılları”

1. Azərbaycanın görkəmli bəstəkarları vardır.
2. Atəşgah və Qız qalası da qədim tarixi abidələrdəndir.
3. Azərbaycan nefti çox keyfiyyətlidir.
4. Azərbaycan nağıllarındakı obrazlar çox maraqlıdır.
5. Qız qalası Bakıda yerləşir.
6. Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycanın böyük bəstəkarıdır.
7. Bu obrazlara digər xalqların nağıllarında da rast gəlinir.
8. Azərbaycan dünyanın bir çox ölkələrinə neft verir.

Yazı

- 2** Sözlərdə nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri müəyyən edin.

çiçə...

çiçə...in

çiçə...ə

Bunları bilməliyik

“K” HƏRFİ İLƏ BİTƏN SÖZLƏRİN YAZILIŞI

Bəzi sözlərin sonunda **k** samitinin deyilişi ilə yazılışı fərqlənir. Belə sözlərin yazılışına xüsusi diqqət etməliyik:

Doğru	Yanlış
külək	küləy

Bu cür sözlərə **saitlə başlayan şəkilçi** artıranda yazıda **k** hərfi **y** hərfinə keçir: *Məsələn: bilik – biliyin, ürək – ürəyim, görmək – görməyə və s.*

- 3** Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri yazmaqla cümlələri köçürün.

1. Kaktus çiçə... açmışdı. 2. Külə...in səsi bərk gəlirdi. 3. Ana dilini sevmə... və qorumaq lazımdır. 4. Aysu göldə üzən ördə...ə baxırdı. 5. Samir mağazadan çörə... aldı. 6. Otağın küncünə böyü... dibçə... qoyulmuşdu.

- 4** Səhvləri düzəldərək mətni dəftərinizə köçürdün.

Uşaqlar çəmənlikə gəldilər. Səbinə çəməndə kəpənəyləri, çiçəyləri görüb çox sevindi. Kəpənəylər rəngbərəng idi. Havada uçuşur, çiçəydən çiçəkə qonurdu. Səbinə bir kəpənəy gördü. Qanadları gömgöy idi. Çox gözəl görünürdü.

1 1 Mətni oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

BAYRAQLAR

Bayrağın yaranmasının tarixi qədimdir. Əvvəllər bayraqları gəmilərdə qaldırırdılar. Gəmi limana yan alanda öz bayrağını asırdı. Şəhər əhalisi gəminin sahibini bayrağından tanıyırdı.

Bayraqdan döyüşlərdə də istifadə edirdilər. Qoşunlar üz-üzə gələndə bayraq qaldırırdılar ki, bir-birini tanısinlar. Bayrağı ən cəsur döyüşçü aparırdı. Ona bayraqdar deyirdilər. Bayraqdarı düşməndən qoruyurdular. Çünki bayrağın yerə düşməsi ordunun məğlub olması demək idi. Bəzən döyüşən tərəflərdən biri ağ bayraq qaldırırdı. Bununla da həmin tərəf bildirirdi ki, təslim olmaq və ya danışıqlar aparmaq istəyir.

Söz mücrüsü

əhali • xalq • səkkizguşəli
məğlub olmaq • qoşun
cəsur • döyüşçü • nişan

Zaman keçdikcə bayraqlar xalqların, dövlətlərin simvoluna çevrildi. Bu gün dünyada hər bir dövlətin öz bayrağı var. Bu bayraqlar rənginə və üstündəki nişanlara görə fərqlənir.

Azərbaycan Respublikasının bayrağı üçrənglidir: mavi, qırmızı, yaşıl. Mavi rəng türkçülüyn, qırmızı rəng demokratiyanın, yaşıl rəng isə islam dininin rəmzidir. Bayrağın üzərində aypara və səkkizguşəli ulduz çəkilmişdir.

Müxtəlif görüşlərdə, idman yarışlarında dövlətlərin bayrağı qaldırılır. Bununla da hər bir iştirakçının hansı ölkədən olduğu bilinir.

Bayrağa hörmət etmək hər bir insanın borcudur!

Rəfiq İsmayilov

Nə anladın?

2 Doğru (D), yoxsa yanlış (Y)?

1. İlk dəfə bayraqdan döyüslərdə istifadə ediblər. D Y
2. Bayraqdar bayrağı aparan döyüşçüdür. D Y
3. Dövlətlər bayraqdan döyüşdə istifadə edirdilər. D Y
4. Ağ bayraq qaldırmaq dövlətin uduzmağı deməkdir. D Y
5. İdman yarışlarında yalnız qalib gələn dövlətin bayrağı qaldırılır. D Y

Düşün və cavab ver

3 Mətnə əsasən bayrağın yaradılmasının müsbət cəhətlərini göstərin.

4 Sizcə, dövlətlərin bayraqları olmasaydı, necə olardı?

2 1 Mətni oxuyun, tapşırıqları yerinə yetirin.

Bayraqlarda istifadə olunan rənglər və işarələr həmin dövlətin mədəniyyəti, dini, sərvəti, tarixi və s. haqqında məlumat verir. Ona görə müxtəlif dövlətlərin bayraqları fərqli olur.

Məsələn, Türkiyənin bayrağının üstündə aypara və ulduz, Kanadanın bayrağının üzərində iki tərəfdən qırmızı zolaq, ortada yarpaq şəkli çəkilmişdir. Yaponiya bayrağında isə ağ rəngli düzbucağın mərkəzində ancaq tünd-qırmızı rəngli dairə vardır.

Bayraqlardakı rənglərin və işarələrin öz mənaları vardır. Adətən, bayraqdakı qırmızı rəng demokratiyanın, mavi rəng türkçülüyn, ağ rəng sülhün, aypara islamın, qartal gücün rəmzidir.

2 Mətnə əsasən bayraqların aid olduğu dövlətləri müəyyən edin.

3 Mətnəki məlumatlardan istifadə edərək Livan Respublikasının bayrağı haqqında danışın.

Livan Respublikasının bayrağı

Təqdimat

- 4 Verilmiş məlumat vərəqindən istifadə etməklə bayraq haqqında təqdimat hazırlayın.

Pakistan bayrağı

Ölkə	Pakistan İslam Respublikası
Qəbul edilib	1947-ci il avqustun 11-i
Görünüşü	İki zolaq, aypara və beşguşəli ulduz
Zolaqları	Biri ensiz ağ, digəri enli yaşıl

Əlavə məlumat:

1. Yaşıl rəng islam rəngidir.
2. Aypara və ulduz da islam simvoludur.

Yazı

- 3 1 “Bayraqlar” mətnində göy hərflərlə verilmiş sözlərə diqqət yetirin. Şəkilçidən asılı olaraq sözün kökündəki dəyişikliyi izah etməyə çalışın.

Bunları bilməliyik

“Q” HƏRFİ İLƏ BİTƏN SÖZLƏRİN YAZILIŞI

Bəzi sözlərin sonunda **q** samitinin deyilişi ilə yazılışı fərqlənir. Belə sözlərin yazılışına xüsusi diqqət etməliyik:

Doğru	Yanlış
ota q	ota ğ

Belə sözlərə **saitlə başlanan şəkilçi** artıranda yazıda **q** hərfi **ğ** hərfinə keçir: Məsələn: *yarpaq* – *yarpağın*, *qonaq* – *qonağa* və s.

- 2 Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri yazın.

1. Aytən dara...ı götürdü. 2. Uşa... səliqəli geyinmişdi. 3. Kosanın papa...ı
konus formasındadır. 4. Nənə bankanın qapa...ını bağladı. 5. Bayra...
meydanına çoxlu adam toplanmışdı. 6. Qona...ı yaxşı qarşılamaq xalqımızın
adətidir. 7. Uza...dan uşaq səsləri eşidilirdi. 8. Soyu...a dözümüm yoxdur.

1 1 Mətni oxuyun və sualları cavablandırın.**YANARDAĞ**

Əhmədin babası Məhəmmədi kəndində yaşayır.

I. Bu kənd Bakının yaxınlığındadır. Balaca Əhməd tez-tez babasıgilə qonaq gəlir. Bir dəfə babası onu yaxındakı təpələrə gəzməyə apardı. Onlar “Yanardağ” deyilən yerə gəlib çıxdılar. Burada yerdən alov çıxırdı. Bunu gören Əhməd babasından soruşdu:

– Baba, bu yeri kim yandırıb?

Baba gülümsədi:

II. – Heç kim, bala. Yerin altından çıxan qaz öz-özünə alışıb-yanır. Buranın tarixi çox qədimdir. O zamanlar insanlar yerdən çıxan alovun səbəbini anlamırdılar. Ona görə dağa möcüzə kimi baxırdılar. Elə buna görə də Azərbaycanı “Odlar yurdu” adlandırmışlar.

Əhməd bir az düşünüb dedi:

– Baba, yağış yağanda da bu alov sönmür?

III. – Yox, çünki yerin altından çıxan qaz heç vaxt kəsilmir. Əslində, belə yanan dağlar dünyanın müxtəlif yerlərində vardır. Amma bu gördüyün dağ hamısından fərqlənir. Çünki burdakı alov heç vaxt sönmür. Dövlətimiz “Yanardağ”ı qoruq elan etmişdir.

– Qoruq nə deməkdir?

– Qoruq elə yerdir ki, orda olan abidələr dövlət tərəfindən qorunur. Yanardağ da tarixi abidədir. Onu qorumaq, gələcək nəsillərə ötürmək lazımdır.

Gülşən Orucova

Nə anladın?**2 Sualları mətnə əsasən cavablandırın.**

1. Yanardağ abidəsi harada yerləşir?
2. Azərbaycanı nə üçün “Odlar yurdu” adlandırmışlar?
3. Yanardağdakı alov nə üçün daima yanır?

Düşün və cavab ver

- 3 Sizcə, Yanardağı nə üçün qorumaq lazımdır?
- 4 Verilən məlumatları hansı abzaslara əlavə etmək olar?

1. Hazırda dünyada təbii şəkildə yanan yeganə dağdır.
2. Yanardağ haqqında ilk məlumata eramızdan əvvəl V əsrdə rast gəlinir.
3. Qədimdə Yanardağın ətrafında yanan daha üç təpə olub. Sonralar onlar sönüb.
4. Yanardağa insanlar həm bu möcüzəyə baxmağa, həm də dincəlməyə gəlirlər.
5. Əhməd bu dağı görəndə çox təəccübləndi.

Söz ehtiyatı

- 5 Nöqtələrin yerinə “dövlət”, “abidə” sözlərindən uyğun gələnini artırın.
1. a. Qarabağ müharibəsində bir çox tarixi ... məhv edildi.
b. Şagirdlər Nizami Gəncəvinin ... önünə gül dəstəsi qoydular.
  2. a. Yanardağ ... qoruğudur.
b. Azərbaycan ... öz torpaqlarını qorudu.

Təqdimat

- 6 Qız qalası haqqında məlumatlarla tanış olun. Sualları cavablandırmaqla rabitəli mətn hazırlayın.

1. Qız qalası hansı şəhərdə yerləşir?
2. Məsud Davud kimdir?
3. Qız qalası nə məqsədlə tikilmişdir?

Qız qalası

Memarı	Məsud Davud
Hündürlüyü	28 m
Tikilmə məqsədi	müdafiə

Əlavə məlumatlar:

1. Xəzər dənizinin sahilində yerləşir.
2. Birinci mərtəbənin diametri – 16,5 metr.
3. Divarın qalınlığı – 5 metr.

Yazı

- 2.1** Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfi müəyyən edin. Deyiliş və yazılış arasındakı fərqi izah etməyə çalışın.

k...manda k...mpüter m...tor

Bunları bilməliyik

"O" HƏRFİ İLƏ YAZILAN SÖZLƏR

Dilimizdə elə sözlər var ki, tərkibindəki **o** saitinin deyilişi və yazılışı fərqlənir. Belə sözlərin yazılışına xüsusi diqqət etməliyik:

Doğru	Yanlış
proqram	praqram

- 2** Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfi yazın.

vel...siped, k...smos, k...ndisioner, k...nfet, k...lbasə

- 3** Dördündən birində "o" hərfi digər sözlərdən fərqli tələffüz olunur.

A opera	B problem	C kollektiv	D Moskva
A kompas	B poçt	C kollaj	D kompleks
A forma	B zavod	C kontur	D kosmonavt
A piano	B oktyabr	C kompaniya	D noyabr

- 4** Tərkibində "o" hərfi fərqli tələffüz olunan sözləri seçin.

1 pomidor

2 telefon

3 konus

4 domino

- 5** Səhvləri düzəltməklə cümlələri dəftərinizə köçürün.

1. Samir kanfet yeməyi xoşlayır.
2. Arzu böyüyəndə kəsmənavt olacağını deyir.
3. Matorlu qayıq sahilə yaxınlaşdı.
4. Paçtalyon məktub gətirmişdi.
5. Həsən ensiklopediyadan məlumat topladı.

1 1 Mətni oxuyun və sualları cavablandırın.

ŞUŞA BİZİMDİR

Söz mücrüsü

ilxı • kövrəlmək • kəhər • şanlı
ordu • xal • qürur • diz çökmək
göz yaşı • cins • kimsəsiz • palıd

I. Şuşada qonşumuzun böyük ilxısı var idi. Hamısı cins Qarabağ atları idi: qızılı-kəhər rəngdə, alın və ayaqlarında isə böyük ağ xallar var idi. Dayçalardan birini həmişə yemləyir, çəmənlikdə olanda yanında gəzirdim.

Müharibə başlayandan kişilərin hamısı döyüşə getmişdi. O vaxt mən 12-13 yaşlarında idim. Müharibədən hər gün ağır xəbərlər gəlirdi.

II. Bir gecə dəhşətli partlayış səsinə oyandıq. Şuşaya hücum etmişdilər. Şəhər alov içində idi. Evlər dağılır, uçulurdu. Adamlar qışqırışır, ora-bura qaçırdılar. Səsdən qulaq tutulurdu. Həmin günü heç vaxt unutmaram. Qarışıqlıqda anamı, bacımı axtarırdım. Heç birini tapa bilmədim.

Birdən gözüm dayçaya sataşdı. O, yerə yıxılmış atın başının üstündə dayanıb ayaqlarını yerə döyürdü...

Mən meşəyə doğru qaçan insanlara qoşuldum. Bir xeyli qaçandan sonra palıd ağacının altında dayandım. Artıq taqətim qalmamışdı...

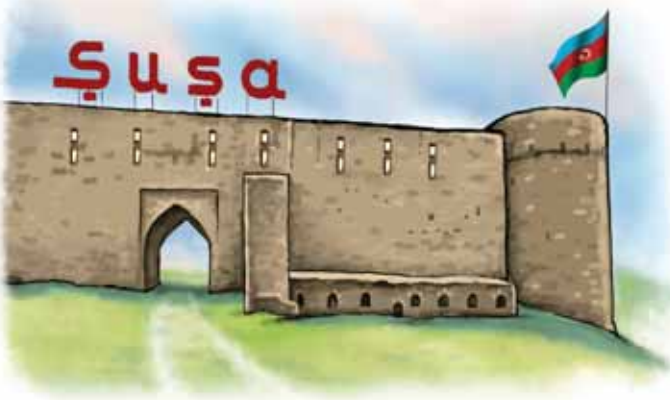
III. İki gün ac-susuz yol gedəndən sonra azərbaycanlıların yaşadığı bir kəndə çatdıq.

Camaatın bir hissəsi bu kənddə yerləşdi. Tanımadığım bir ailə mənə də evinə apardı. O gündən mən bu evdə yaşamağa başladım. Ailəmi itirmiş... Kimsəsiz...

Bir gün yolun kənarında dayanıb Şuşaya tərəf baxırdım. Ailəmlə keçirdiyim gözəl günləri xatırlayıb xeyli ağladım. Birdən uzaqda mənə doğru çapan bir at gördüm. Görən kimi tanıdım: balaca dostum idi. Yanıma gəldi, boynunu qucaqladım. At da elə bil kövrəlmişdi. İkimiz də doğmalarımızı itirmişdik...

İndi bizim bir arzumuz var idi: yurdumuza qayıtmaq...

IV. 2020-ci il... O hadisədən 28 il keçir... Şanlı ordumuz Şuşanı bizə – öz sahiblərinə qaytardı. İndi Cıdır düzündə dayanıb ətrafa sevinclə baxırdım. Bir zamanlar qovulduğumuz Şuşaya qürurla qayıtmışdıq. Bir qədər aralıda çəmənlikdə qızılı-kəhər, ağ xallı atlar qaçırdılar. Göz yaşlarımı saxlaya bilmirdim. İndi bu, sevinc göz yaşları idi... Diz çöküb torpağı öpdüm...

Nə anladın?

2 Mətnə əsasən suallara cavab verin.

1. Şuşa neçənci ildə işğal olundu?
2. Uşaq evdən çıxanda nə gördü?
3. İnsanlar nə üçün meşəyə doğru qaçırdılar?
4. Şuşadan çıxandan sonra uşaq harada yaşamağa başladı?
5. Mətnin qəhrəmanı sonda nə üçün sevinirdi?

3 Mətnə əsasən hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyənləşdirin.

1 Kişilər döyüşə getmişdilər.	A Çünki Şuşaya ermənilər hücum etmişdilər.
2 Uşaq ailəsini tapa bilmədi.	B Çünki Şuşa qaytarılmışdı.
3 İnsanlar Şuşadan məcburən çıxdılar.	C Çünki ailəsini itirmiş, tək qalmışdı.
4 Uşaq tanımadığı ailə ilə yaşamalılı oldu.	Ç Çünki müharibə gedirdi.
5 Qəhrəman sevindi.	D Çünki qarışıqlıq düşmüşdü.

4 Oxuduğunuz mətnin hər abzasına aid bir açar söz müəyyənləşdirin.

Nümunə I abzas – dostluq

Düşün və cavab ver

5 Sizcə, Şuşa azad olunana qədər qəhrəmanın həyatı necə keçib? Bu barədə təxəyyülünüə uyğun hekayə qurub danışın.

Söz ehtiyatı

6 Hansı cümlədə “cins” sözü nümunədəki mənə ilə eyni işlənmişdir?

Hamısı cins Qarabağ atları idi: qızılı-kəhər rəngdə, alın və ayaqlarında isə böyük ağ xallar var idi.

- A Anam mənə cins şalvar aldı. B Bu, Siam pişiyi cinsindəndir.

7 Araşdırma. I və II Qarabağ müharibələri, Şuşa və xarıbülbul haqqında araşdırma aparın və məlumat toplayın.

Təqdimat

- 2 1** **Qruplarla iş.** Əldə etdiyiniz məlumatlardan istifadə etməklə verilmiş mövzularda məlumat vərəqi hazırlayın və təqdimat edin.

I qrup. “I Qarabağ müharibəsi”

III qrup. “Şuşa”

II qrup. “II Qarabağ müharibəsi”

IV qrup. “Xarıbülbül”

Yazı

- 2** Mətnə altından xətt çəkilmiş sözləri tələffüz edin. Yazılışla tələffüz arasında fərqi olub-olmadığını müəyyənləşdirməyə çalışın.

Bunları bilməliyəm

B, C, D, G SAMİTLƏRİ İLƏ BİTƏN SÖZLƏRİN YAZILIŞI

Dilimizdə elə sözlər var ki, **b, c, d, g** samitləri ilə bitir. Onları düzgün yazmaq üçün sözün sonuna saitlə başlayan şəkilçi artırmaq lazımdır.
Məsələn: kitaba, tufəngin, kərpicə və s.

- 3** Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri yazmaqla sözləri köçürün.

*pələn... (g/k), qəşən... (k/g), qazan... (c/ç), dör... (d/t), nəhən... (k/g),
Talı... (b/p), qalı... (b/p), bulu... (t/d)*

- 4** Altından xətt çəkilmiş sözləri düzgün yazmaqla cümlələri köçürün.

1. Əqrəplər səhralarda yaşayır.
2. İnsan qarşısına məqsət qoymalıdır.
3. Nənə nəvəsinə yun corap toxudu.
4. Otağımı boyamaq üçün isti rənglər seçmişdim.
5. Nərgiz ağaçdan albalı topladı.

- 5** Səhv yazılmış sözü müəyyənləşdirin.

a) armud

b) qarpız

c) qəşənk

ç) dolab

a) rəng

b) tufəng

c) kərpiç

ç) çərpələng

a) kəşfiyyat

b) şabalıd

c) şahid

ç) igit

Ümumiləşdirici təkrar

1 Mətni oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Qarabağ müharibəsi başlamışdı. Ceyhunun atası bir gün səhər tezdən ailəsi ilə görüşdü, hələ şirin yuxuda olan beş yaşlı oğlunu öpdü və cəbhəyə yollandı.

Ceyhun yuxudan oyananda atasının getdiyini bilib məyus oldu. Axı o da cəbhəyə getmək, **k...mandir** olmaq istəyirdi. Anası, bacısı və qardaşı nə qədər çalışsalar da, **uşa...** sakitləşmirdi. Axırda nənəsi dedi:

– Yaxşı, get. Amma sən axı çox balacasan, bu ölçüdə əsgər paltarı olmur. Özünü əsgər kimi **aparma...** da öyrənməlisən. **Gərə...** səni cəbhəyə əməlli-başlı hazırlayaq.

Bütün ailə işə başladı. Anası Ceyhuna əsgər paltarı tikir, nənəsi isti **cora...**, **əlcə...** toxuyur, qardaşı ona təlim keçir, bacısı əsgər marşı öyrədirdi.

Günlər keçdi. Müharibə xalqımızın qələbəsi ilə bitdi. Ceyhunun atası müharibədən qəhrəman kimi qayıtdı. Ceyhun onu hərbi paltarda qarşıladı, şax dayanaraq əsgər salamı verdi. Ata gülümsəyərək dedi:

– Afərin, oğlum. Vətəni **qoruma...a** həmişə hazır ol!

2 Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərfləri müəyyənləşdirin.

3 Uyğunluğu müəyyən edin.

1 Ana	A əsgər marşı öyrətdi.
2 Nənə	B təlim keçdi.
3 Bacı	C isti corab və əlcək toxudu.
4 Qardaş	Ç əsgər paltarı tikdi.

4 Hansı cümlə mətnin məzmununa uyğun deyil?

- A Ceyhun atasını cəbhəyə yola salmaq üçün tezdən oyandı.
- B Müharibə bitdikdən sonra Ceyhunun atası evə qayıtdı.
- C Bütün ailə Ceyhunu sakitləşdirməyə çalışırdı.

5 Mətnə uyğun açar sözü müəyyənləşdirin.

A balaca əsgər	B dəhşətli müharibə	C böyük qələbə

3

Sevimli qəhrəmanlarım

1. Hansı nağılları oxumusunuz?
2. Ən çox sevdiyiniz nağıl qəhrəmanı hansıdır?
Nə üçün?
3. Nağıllarda hansı sehrli qüvvələrə rast gəlmisiniz?

LAYIHƏ

MƏLİKMƏMMƏD

I hissə

Biri varmış, biri yoxmuş, bir padşah varmış. Bu padşahın bağında bir alma ağacı varmış. Ağac sehrli idi, meyvəsini kim yesəymiş, cavanlaşarmış. Amma bu alma padşaha qismət olmazmış. Hər dəfə alma yetişəndə kimsə gecə almanı yeyərmiş və padşah bağdan kor-peşman qayıdarmış.

Nəhayət, padşah oğlanlarını yanına çağırır və onlara deyir:

– Belə də iş olar?! Mən padşah ola-ola bağimdakı almaya həsrət qalam, heç ondan yeməyəm?! Necə olursa olsun, almanı oğurlayanı tutmalısınız.

Padşahın üç oğlu varmış. Oğlanların hərəsi bir gecə bağda keşik çəkir. Böyük və ortancıl qardaş gecəyarısına qədər oyaq qalır, sonra onları yuxu tutur, yatırırlar. Oyananda görürlər ki, alma yoxdur. Əliboş qayıdırlar saraya.

Nəhayət, növbə Məlikməmmədə çatır. O da gecəyarısına qədər gözləyir, onun da yuxusu gəlir. Görür ki, bir azdan yatacaq, tez barmağını kəsir və yarasına duz basır. Ağrıdan yuxusu qaçır. Gecənin bir yarısı gurultu eşidir. Ağacın dalında gizlənib baxmağa başlayır. Görür ki, uzaqdan dağ boyda yekə bir Div gəlir. Div ağacdən almanı qoparmaq istəyəndə Məlikməmməd ağacın dalından çıxır və qılıncla Divi yaralayır. Div almanı dəre bilməyib qaçıb gedir.

Səhər açılır. Məlikməmməd almaları götürüb atasına gətirir. Atasını çox sevindir.

Məlikməmməd atasına deyir:

– Ata, icazə ver, gedim, Divi tapım. Onu elə cəzalandırım ki, bir də bizim tərəflərə gələ bilməsin.

Söz mücrüsü

sehrli • qismət olmaq
kor-peşman • nəhayət
keşik çəkmək • əliboş
qılinc • yaralamaq

II hissə

Padşah icazə verir. Amma tapşırır ki, qardaşlarını da özü ilə götürsün.

Məlikməmməd və qardaşları Divin izi ilə gedib bir quyunun başına çatırlar. Başa düşürlər ki, Div quyuya düşüb. Qardaşlar onun dalınca getmək qərarına gəlirlər.

Böyük qardaş belinə ip bağlayıb düşür quyuya. Elə bir az enəndən sonra başlayır qışqırmağa:

– Ay, yandım, çəkin yuxarı!

Tez böyük qardaşı qaldırırlar yuxarı. Ortancıl qardaş quyuya düşür. O da böyük qardaş kimi quyunun yarısına çatanda qışqırmağa başlayır:

– Ay, yandım, çəkin yuxarı!

Sıra Məlikməmmədə gəlir. Məlikməmməd deyir:

– Məni quyuya sallayın, amma nə qədər “yandım” desəm də, qulaq asmayın.

Məlikməmmədi quyuya sallayanda o da o biri qardaşları kimi qışqırmağa başlayır:

– Ay, yandım, çəkin!

Qardaşları bu sözlərə qulaq asmırlar. Məlikməmməd bir az da aşağı enəndə hiss edir ki, isti azalır. Quyunun dibinə çatan kimi bir o yana, bir bu yana baxır, görür, bir yol var. Məlikməmməd bir otaq tapır. Qapını açıb görür ki, burda bir gözəl qız var. Div də başını bu qızın dizinin üstünə qoyub taxtda yatır.

Qız Məlikməmmədi görcək deyir:

– Ey cavan, kimsən? Niyə gəlmisən? Qaç, gizlən! Div yaralanıb, qəzəblidir, ayılıb səni görsə, bir dəqiqə də sağ qoymaz.

Məlikməmməd deyir:

– Mən elə bu Divlə vuruşmağa gəlmişəm.

Söz mücrüsü

quyu • çəkmək • ədalətlə
qəzəbli • Zümrüd quşu • taxt

III hissə 2 Mətni şəkillər üzrə davam etdirin.

1

Məlikməmməd Divlə 40 gün, 40 gecə döyüşüb ona qalib gəlir.

2

Məlikməmməd qızı və Divin var-dövlətini götürüb quyunun başına gəlir. Amma qardaşları onu gözləməyib getmişdilər.

3

Məlikməmməd oturub nə edəcəyini düşünürdü, birdən gördü ki, Əjdaha Zümrüd quşunun balalarını yemək istəyir.

4

Məlikməmməd Əjdahanı öldürüb balaları xilas edir.

5

Zümrüd quşu balalarını xilas etdiyi üçün Məlikməmmədi və qızı işıqlı dünyaya çıxardır.

6

Məlikməmmədin atası onu görüb çox sevinir. Məlikməmmədlə qız üçün 40 gün, 40 gecə toy eləyir. Padşahlığı da ona verirlər.

Nə anladın?

3 Doğru, yoxsa yanlış?

1. Padşah hər gün bağa gedib alma dəriridi.
2. Qardaşlar bağda səhərə qədər oyaq qaldılar.
3. Məlikməmməd Divə qalib gəldi.
4. Məlikməmmədi quyudan qardaşları çıxartdılar.
5. Zümrüd quşu Məlikməmmədə işıqlı dünyaya çıxmağa kömək etdi.
6. Atasından sonra ölkənin padşahı Məlikməmməd oldu.

D Y
D Y
D Y
D Y
D Y
D Y

Söz ehtiyatı

4 Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri yazın.

qılınc, nəhayət, yaralamaq, sehrli

1. Qədimdə əsgərlər ...la döyüşürdülər.
2. Sehrbaz ... çubuğu balqabağa toxundurub karetə döndərdi.
3. Məlikməmməd Əjdahanı ... .
4. Akif çox sevinirdi, ..., ona velosiped almışdılar.

Düşün və cavab ver

2 1 Mətni tərkib hissələrinə ayırın. Verilən hadisələrin hansı hissəyə aid olduğunu müəyyənləşdirin.

1

Giriş

2

Əsas hissə

3

Sonluq

- A Padşahın sehrli alma ağacı vardı.
- B Məlikməmməd və qardaşları almanı oğurlayanı tutmaq istədilər.
- C Məlikməmməd xilas etdiyi qızla evləndi.
- Ç Məlikməmməd Divi öldürdü.
- D Məlikməmməd atasının yanına qayıtdı.
- E Zümrüd quşu Məlikməmmədə kömək etdi.

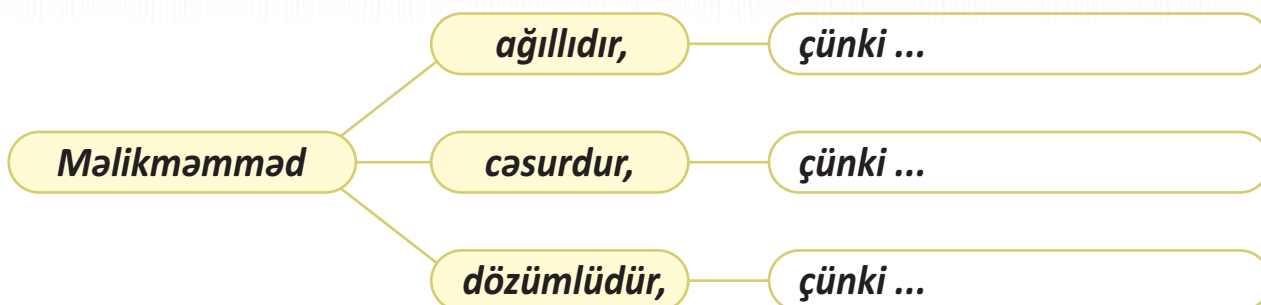
2 Məlikməmmədin qardaşlarına münasibətinizi bildirin.

3 Sizcə, Məlikməmməd Divi öldürə bilməsəydi, nə baş verərdi?

4 Nağılda hansı epizod xoşunuza gəldi?

5 Məlikməmməd obrazı haqqında fikirlərinizi ifadə edin.

Yazı

3 1 Altından xətt çəkilmiş cümlələrə diqqət yetirin. Sonunda qoyulan durğu işarəsinə görə düzgün intonasiya ilə oxumağa çalışın.

Bunları bilməliyik ! NƏQLİ VƏ SUAL CÜMLƏLƏRİ

Məlumat vermək məqsədilə işlədilən cümlələr nəqli cümlələrdir:

Uşaqlar məktəbə gedirlər. Dərslər iyun ayında bitir.

Cavab almaq məqsədilə işlədilən cümlələr sual cümlələri adlanır:

Evə nə vaxt gedəcəksən? Bu gün ayın neçəsidir?

Nəqli cümlələrin sonunda nöqtə (.), sual cümlələrinin sonunda sual işarəsi (?) qoyulur.

2 Buraxılmış durğu işarələrini yerinə yazmaqla dialoqu köçürün.

- Kamran, sən bu gün kitabxanaya gedəcəksənmi
- Bəli, gedəcəyəm
- Müəllim hansı kitabı oxumağı tapşırıd
- “Azərbaycan nağılları” kitabını
- Birlikdə gedəkmi
- Bəli, gedək

3 Verilmiş cavablara əsasən sual cümlələri qurun.

- ...
- Məktəbim evin yaxınlığında yerləşir.
- ...
- Üçüncü sinifdə oxuyuram.
- ...
- Ən çox sevdiyim fənn riyaziyyatdır.

1 1 Mətni oxuyun və sualları cavablandırın.

ÇƏKMƏLİ PİŞİK

I hissə

Biri vardı, biri yoxdu, bir dəyirmançı vardı. Bunun üç oğlu vardı. Dəyirmançı öləndə var-yoxunu oğlanlarının arasında bölüşdü: böyük oğluna dəyirmanı, ortancıl oğluna uzunqulağı, kiçik oğluna pişiyi verdi.

Kiçik qardaşın qanı qaraldı. O öz-özünə dedi:

– Qardaşlarım rahat yaşayıb çörəkpulu qazanacaqlar. Mənim isə işim çətindir. Mən pişiklə nə edəcəyəm?

Pişik bu sözləri eşitdi və ağasına dedi:

– Ağ, fikir çəkmə. Sən mənə bir torba və bir cüt uzunboğaz çəkmə ver. Onda görərsən ki, sənə düşən miras payı fikirləşdiyin kimi də pis deyil.

Oğlan Pişiyin dediklərini ona verdi. Pişik tez çəkmələri geyindi, torbaya kələm qoydu və meşəyə getdi.

O, dovşan tutmaq üçün meşədə kolların dalında gizləndi. Elə təzəcə gizlənmişdi ki, bir dovşan gəlib torbaya girdi. Pişik cəld torbanın ağzını bağladı.

Pişik birbaşa kralın sarayına getdi. Qapıda xahiş etdi ki, onu kralın yanına buraxsınlar. Pişik kralın yanına gələndə baş əyib dedi:

– Ey böyük kral! Markiz Karabas mənə əmr etdi ki, bu dovşanı sizə gətirim. Kral dedi:

– Ağana de ki, mən onun hədiyyəsindən razı qaldım, çox sağ olsun!

Pişik baş əydi və saraydan çıxıb getdi.

Səhəri gün o, iki dənə kəklik tutdu və krala apardı. Kral kəklikləri götürüb yenə razılığını bildirdi, sonra əmr verdi ki, Pişiyi yeməyə qonaq eləsinlər.

Söz mücrüsü

- çörəkpulu
- cüt
- torba
- miras
- dəyirman
- qanı qaralmaq

Beləliklə, Pişik iki-üç ay dalbadal krala markiz Karabasin adından müxtəlif hədiyyələr apardı.

Söz mücrüsü

cəza • otçalanlar • qəsr
əlahəzrət • evləndirmək

II hissə

Bir dəfə Pişik eşitdi ki, kral qızı ilə karetdə çay sahilinə gəzməyə çıxmağa hazırlaşır. O öz ağasına dedi:

– Əgər mənə qulaq assan, ömrün boyu xoşbəxt olarsan. Bu gün mənim göstərdiyim yerdə çaya çimməyə get. Başqa heç nə ilə işin olmasın!

Ağa Pişiyin sözünə qulaq asıb çaya çimməyə getdi.

O, çayda çimdiyi zaman kral çayın sahilindən keçirdi. Pişik karetin yaxınlaşdığını görən kimi var gücü ilə çığırmağa başladı:

– Kömək eləyin! Kömək eləyin! Markiz Karabas batır.

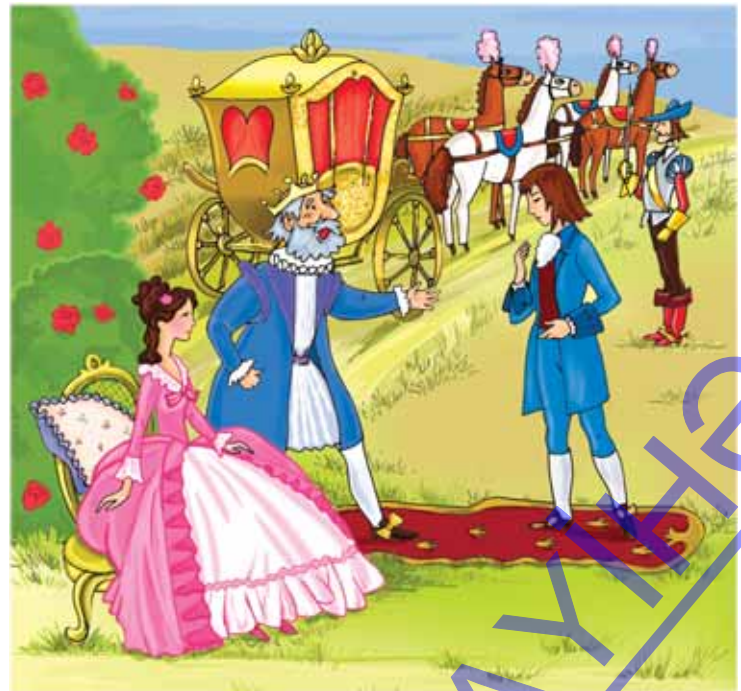
Kral bu səsi eşidib karetdən baxdı. Dəfələrlə onun üçün hədiyyə gətirən Pişiyi tanıdı. Nökərlərinə əmr etdi ki, tez markiz Karabasa kömək etsinlər.

Markizi çaydan çıxarana kimi Pişik karetdə yaxınlaşıb krala danışdı ki, markiz çiməndə onun paltarlarının hamısını oğrular aparıblar.

Kral öz saray adamlarına əmr etdi ki, onun ən yaxşı geyimlərindən birini markiz Karabas üçün gətirsinlər.

Markiz hazır olan kimi kralın və qızının qarşısına çıxdı. Kral onunla mehriban-mehriban danışmağa başladı, sonra karetdə minib onlarla gəzməyi təklif etdi.

Dəyirmançının oğlu çox yaraşıklı idi. Kral geyimində daha da gözəlləşmişdi. Hiss olunurdu ki, o, kralın və qızının xoşuna gəlib.

1

– Ey, otçaları! Burdan kral keçəndə deyərsiniz ki, bu yerlərin hamısı markiz Karabasındır.

2

Kral markiz Karabasın hədsiz-hesabsız dövlətinə heyran qalmışdı.

3

– Deyirlər ki, siz istənilən heyvanın cildinə girə bilərsiniz. Məsələn, siçan ola bilərsiniz?

4

Adamyeyən siçana çevrilən kimi Pişik onu tutub yedi. Qəsir Pişiyə qaldı.

5

– Əlahəzrət, icazə versəydiniz, cavanları evləndirərdik.

6

Kral bir qədər düşündü və razılaşdı. İki gün sonra gənclərə gözəl bir toy etdi.

Nə anladın?

3 Mətnə əsasən sualları cavablandırın.

1. Pişik ağasından nə istədi?
2. Pişik krala hansı hədiyyələri apardı?
3. Pişik ağasını kralla tanış etmək üçün nə plan qurdu?
4. Pişik otçalanlara nə tapşırırdı?
5. Sizcə, kral gənclərin evlənməsinə nə üçün razı oldu?

4 Verilmiş cümlələrlə nağılın nömrələnmiş hansı epizodlarını genişləndirmək olar?

1. Pişik karetdən xeyli qabağa qaçdı, otçalanları görüb onları səslədi.
2. Kral həm markizin mədəniyyətinə, gözəlliyinə, həm də var-dövlətinə heyran qalmışdı.
3. Adamyeyən onu qəsəbə dəvət etdi və Pişiklə söhbət etməyə başladı.
4. Bundan sonra Pişik sarayda xüsusi hörmət sahibi oldu.
5. Kral otçalanlardan soruşdu: “Bu sahə kimindir?”
Otçalanlar bir ağızdan cavab verdilər: “Markiz Karabası!”
6. Kral biləndə ki, bu qəsəbə də markiz Karabasıdır, çox təəccübləndi.

5 Nağıla əsasən hadisələrin düzgün ardıcılığını müəyyənləşdirin.

- A Dəyirmançı var-dövlətini oğulları arasında bölüşdürdü.
- B Pişik krala hədiyyələr apardı.
- C Özünə aid olan mirası öyrənəndən sonra dəyirmançının kiçik oğlunun qanı qaraldı.
- Ç Kral çayda “batan” markiz Karabasa kömək etdi.
- D Kral gəncləri evləndirdi.
- E Pişik Adamyeyənə qalib gəldi.

6 Verilmiş xüsusiyyətlərdən Pişiyə aid olanlarını seçin.

- A ağıllı
- B ədalətli
- C hiyləgər
- D tənbel
- E qayğıkeş

- 7 Göy hərflərlə verilmiş sözlərə diqqət yetirin.
Hansı cümlədə fərqləndirilmiş sözün mənası bu sözlərlə uyğun deyil?

- O, *çayda* çimdiyi zaman kral yoldan keçirdi.
- Deyirlər ki, siz istənilən heyvanın *cildinə* girə bilərsiniz.

1. a. Uşaqlar *çayda* üzən ördəklərə baxırdılar.
b. Gələn qonaqlara *çay* süzdük.
2. a. Canavar *cildini* elə dəyişmişdi ki, Qırmızıpapaq onu tanımadı.
b. Kitabın *cildi* rəngarəng və maraqlı idi.

Düşün və cavab ver

- 1 Sizcə, Pişik krala qarşı doğru hərəkət etdimi? Fikrinizi əsaslandırın.
- 2 Sizcə, Pişik siçana çevrilmiş Adamyeyəni tuta bilməsəydi, nə baş verərdi?
- 3 Verilmiş başlıqları mətnin hansı hissələrinə uyğunlaşdırmaq mümkündür?

1 I hissə	A "Markiz Karabasın dövləti"
2 II hissə	B "Pişiyin qələbəsi"
3 III hissə	C "Kralın hədiyyələri"

- 4 Mətnin giriş hissəsinə aid olan epizodu müəyyənləşdirin.

A

B

C

- 5** Mətnə altından xətt çəkilmiş cümlələrin sonundakı durğu işarələrinə diqqət yetirin. Sizcə, hansı cümlə yüksək intonasiya ilə oxunmalıdır? Nə üçün?

Bunları bilməliyik ! ƏMR CÜMLƏSİ

Dilimizdə elə cümlələr var ki, arzu, xahiş, əmr bildirir. Belə cümlələr əmr cümləsi adlanır və sonunda **nöqtə** (.) işarəsi qoyulur.

Dərslərini oxu. Mənə kömək et.

- 6** Əmr cümləsini müəyyənləşdirin.

- A Nə vaxt işə gedəcəksiniz? C Bu gün ayın 3-üdür.
B İşlərini vaxtında bitir. D Sabah işlərimiz uğurlu olacaq.

Bunları bilməliyik ! NİDA CÜMLƏSİ

Cümlənin yüksək intonasiya ilə deyildiyini göstərmək üçün cümlənin sonunda **nida işarəsi** (!) qoyulur.

Qarabağ Azərbaycandır! Ah, bu paltar necə də xoşuma gəldi!

Hiss-həyəcanı çatdırmaq üçün çox zaman emosiya ifadə edən sözlərdən – **nidalardan** istifadə olunur: *Ura, bu gün gəzməyə gedəcəyik!*

- 7** Cümlələrin kontekstinə uyğun olaraq nöqtələrin yerinə uyğun gələn nidaları əlavə edin.

ah, ay, vay, bəh-bəh, ay aman, ura, oy

- ..., nə gözəl havadır! Deməli, dənizə gedə biləcəyik.
- ..., necə pis yıxılmışan! Gəl yaranı yuyum.
- ..., ürəyim ağrıyır! Mənə dərman verin.
- ..., sabah dostlarımla kinoya gedəcəyəm!
- ..., nə qəşəng paltarın var! Sənə çox yaraşır.
- ... qız, mənə kömək et! Əlimdəki çanta ağırdır.
- ..., kömək edin! Meşə yanır.

1 1 Mətni oxuyun və sualları cavablandırın.

ƏLƏDDİNİN SEHRLİ ÇİRAĞI

I hissə

Keçmiş zamanlarda Şam şəhərində Mustafa adlı yoxsul bir dərzi yaşayırdı. Dərzinin Ələddin adlı tənbel bir oğlu var idi. Yazıq kişi onun tənbelliyini dərd edirdi. Elə bu dərdlə də günlərin bir günü dünyadan köçdü. Ələddinlə anasının işi lap çətinləşdi. Yaşlı qadın onun-bunun evində işləyib birtəhər çörəkpulu qazanırdı.

Bir gün Ələddin həmişəki kimi bazarda boş-boşuna gəzirdi. Birdən onun qarşısına hündürboy bir kişi çıxdı. Ələddinə diqqətlə baxıb soruşdu:

– Sən dərzi Mustafanın oğlusan?

– Bəli. Ancaq atam iki aydır, rəhmətə gedib.

– Necə?! Mənim qardaşım rəhmətə gedib?! – deyə kişi ağlamağa başladı. Sonra sakitləşib ona mat-mat baxan Ələddinə dedi:

– Mən sənin atanın qardaşı Səliməm. Əmini evinizə apar.

Ələddinin anası kişini görüb təəccübləndi.

– Mən bilmirdim ki, Mustafanın qardaşı var.

Səlim dedi:

– Biz uşaq vaxtı bir-birimizdən uzaq düşmüşük. Qırx ildir, qardaşımı axtarıram. Ələddini görən kimi bildim ki, onun oğludur. İndi mən tacirəm, var-dövlətim var. Görürəm ki, dolanışığınız da yaxşı deyil. Mən sizə kömək etmək istəyirəm. Götür bu pulu, axşama yaxşı bir yemək bişir.

Axşam yemək zamanı Səlim Ələddinin anasına dedi:

– Sabah mən karvanla Hindistana yola düşürəm. Ələddini özümlə aparmaq istəyirəm ki, ona bir iş öyrədim.

Ələddinin anası razılaşdı.

Söz mücrüsü

- dünyadan köçmək
- rəhmətə getmək
- mat-mat baxmaq
- tacir

II hissə

Söz mücrüsü

sirr • cadugər • əslində
qurşaq • ipək • toz

Səhəri gün Ələddinlə əmisi karvana qoşuldular. Axşamayaxın onlar uca dağların arasındakı bir şəhərə çatdılar. Gecəni burda qalmalı oldular. Səlim Ələddinə dedi:

– Mən sənə bir sirr açmalıyam.

Səlim qurşağının altından ipək kisə çıxarıb içindən bir ovuc toz götürdü. Tozu yerə səpə-səpə dodağının altında nə isə oxumağa başladı.

Birdən yer-göy titrədi, yerdə bir quyu əmələ gəldi. Ələddin bərk qorxdı. Səlim ona dedi:

– Ələddin, qorxma, düş quyuya. Orada gözəl bir bağ görəcəksən. Bağda daşın üstündə bir çıraq var, onu götür, bura gəl. Çıraq sehrlidir, o bizi dünyanın ən varlı adamı eləyəcək.

Ələddin quyuya düşüb çırağı gətirməyə getdi.

Ələddin bağda qalsın, sizə Səlimdən deyim. Əslində, Səlim Ələddinin əmisi deyildi. O çox məşhur bir cadugər idi. Bilirdi ki, bu quyuda qədim zamanlardan bir çıraq gizlədilib. Bu çırağı ələ keçirən adam bütün dünyaya hökm eləyə bilər. Cadugər bilirdi ki, çırağı quyudan yalnız dərzi Mustafanın oğlu Ələddin çıxara bilər.

Cadugər quyunun ağzında oturub gözləyirdi. Bir də gördü, Ələddin çırağı belində qurşağına bağlayıb daşlardan tuta-tuta yuxarı dırmaşır. Tez qışqırdı:

– Çırağı ver mənə.

Ələddin çoxdan başa düşmüşdü ki, Səlim onun əmisi deyil. O bilirdi ki, quyudan çıxmamış çırağı versə, Səlim ona kömək etməyəcək. Odur ki çırağı verməyib dedi:

– Əvvəlcə kömək elə, quyudan çıxım.

Cadugər çox qəzəbləndi və dedi:

– Vermirsən ki? Onda həmişəlik qal orada, – bunu deyib iri bir daşı quyunun ağzına itələdi.

Ətraf qaranlıq olduğu üçün Ələddin çırağı yandırmaq istədi. Qapağını açan kimi içindən cin çıxdı.

Cin Ələddini həmin an evə gətirdi. Anası cini görüb qorxdı.

Ələddin bir gün anasını padşahın qızına elçi göndərdi.
– Qibleyi-aləm, bu mirvariləri oğlum göndərib, qızınla evlənmək istəyir.

Padşah Ələddinə tapşırdığı büllur saraya baxmağa gəldi.

Bütün şərtləri yerinə yetirən Ələddin padşahın qızı ilə evləndi. Çırağı da yanından ayırmadı.

Nə anladın?

3 Mətnə hansı suala cavab yoxdur?

1. Dərzi Mustafa nədən narahat idi?
2. Ələddin atası öləndən sonra nə işlə məşğul olurdu?
3. Səlimə Ələddingilin evini kim göstərdi?
4. Ələddin çırağı haradan götürdü?
5. Nə üçün Ələddin çırağı Səlimə vermədi?
6. Padşahın qızı ilə evlənməyi Ələddinə kim məsləhət gördü?

Söz ehtiyatı

4 Cümlələrin birində “ağız” və “qurşaq” sözləri mətndəki mənada işlənməmişdir.

Mətnə: *Bunu deyib iri bir daşı quyunun ağzına itələdi.*

1. a. Bala sərçə ağzını açıb anasından yemək gözləyirdi.
b. Suyu stəkanın ağzına qədər doldurmuşdular.

Mətnə: *Ələddin çırağı belində qurşağına bağlayıb yuxarı dırmaşırdı.*

2. a. Göy qurşağında yeddi rəng olur.
b. Molla Nəsrəddin qurşağını bağlayıb yola düşdü.

Düşün və cavab ver

2.1 Ələddinə aid olan xüsusiyyətləri seçin.

- ☐ A ağıllı   ☐ B tənbel   ☐ C bacarıqlı   ☐ D qayğıkeş

2 Ələddin obrazına münasibət bildirin.

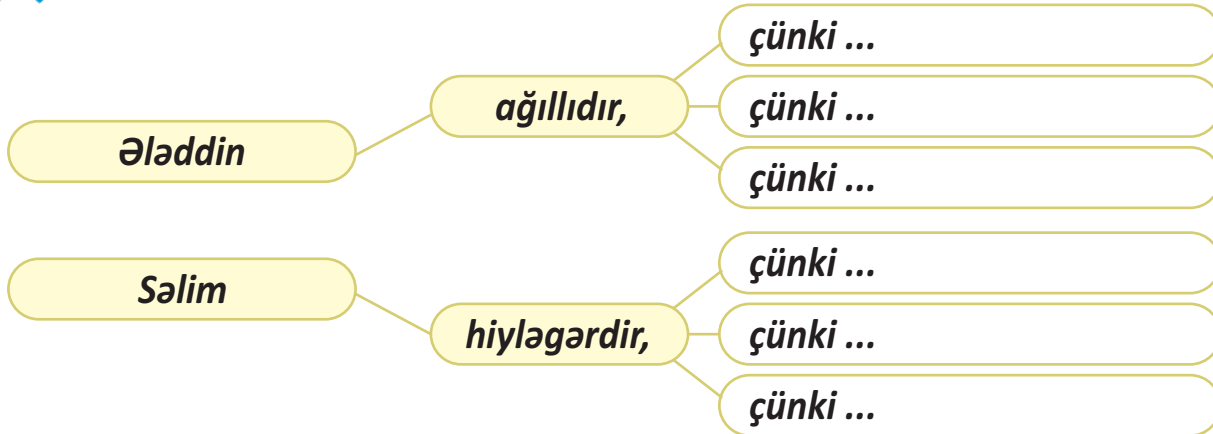
1. Hansı hərəkətləri xoşunuza gəldi? Nə üçün?
2. Hansı hərəkətləri xoşunuza gəlmədi? Nə üçün?

3 Verilmiş epizodlarda Ələddinin yerində olsaydınız, necə davranardınız? Fikirlərinizi əsaslandırın.

- ☐ A Ələddin tənbellik edir, ailəsinə kömək etmir.
☐ B Ələddin Səlimin sözü ilə quyuya düşür.
☐ C Ələddin quyudan çıxanda çırağı Səlimə vermir.
☐ Ç Ələddin çırağı həmişəlik yanında saxlayır.

3 1 Mətdən nümunələr gətirməklə fikirləri tamamlayın.

2 Mətdə altından xətt çəkilmiş cümlələrə diqqət yetirin. Hər cümlədə verilmiş fikirləri müəyyənləşdirməyə çalışın.

Bunları bilməliyik! MÜRƏKKƏB CÜMLƏ

Cümlə bitmiş fikir ifadə edir. Bəzən bir cümlədə bir neçə fikir ola bilər. Belə cümlələr **mürəkkəb cümlə** adlanır. Mürəkkəb cümlənin tərkib hissələri arasında **vergül** işarəsindən (,) və köməkçi sözlərdən istifadə edilir.

Külək əsdi, yarpaqlar yerə töküldü.

Zəng çalındı və uşaqlar sinfə daxil oldular.

3 Verilmiş cümlələrdə buraxılmış vergül işarəsinin yerini müəyyənləşdirin.

1. Səhər açıldı quşlar oxumağa başladı.
2. Qar yağırdı hava çox soyuq idi.
3. Telefon zəng çaldı atam zəngə cavab verdi.
4. Yağış yağdı hər tərəf palçıq oldu.

4 Sağ və sol sütunda verilmiş cümlələri uyğunlaşdırın, mürəkkəb cümlə düzəldib köçürün.

- 1 Qar yağmışdı
- 2 Əsgərlər döyüşdə qalib gəldilər
- 3 Kitabxanaya yeni kitablar gətirmişdilər
- 4 Axşam saat 6 idi
- 5 Nənəm bizə gəldi

- A xalqımız sevindi.
- B bacım və mən çox sevindik.
- C qonaqlar artıq yığılmışdılar.
- Ç hamımız kitab götürdük.
- D hər tərəf ağappaq idi.

Ümumiləşdirici təkrar

1 Mətni oxuyun, uyğun gələn başlığı müəyyənləşdirin.

Oxuduğun kitabın yaxşı olub-olmadığını bilmək istəyirsən? Əslində, bu səni, yəqin ki, düşündürür. Buna cavab tapmaq istəyirsənsə, kitabı oxuyub bitirəndən bir neçə ay sonra kitabı yenidən əlinə al. Əgər kitabı bir daha oxumaq istəsən, deməli, yaxşı kitabdır.

- ☐ A maraqlı kitab   ☐ B yaxşı oxucu   ☐ C oxumaq həvəsi

2 Verilmiş cümlələri qruplaşdırın.

1. Uşaqlar məktəbə getməyə hazırlaşdılar. 2. Sabah saat neçədə görüşürük? 3. Otağını səliqəyə sal. 4. Götürdüklerini yerinə qoy. 5. Təzə xəbərləri eşitmisənmi? 6. Hava necədir? 7. Yaşasın Azərbaycan! 8. Mən qardaşımla kitab mağazasına gedirəm. 9. Biz torpaqlarımızı azad etdik! 10. Şuşaya getmisənmi?

Nəqli cümlə	Sual cümləsi	Əmr cümləsi	Nida cümləsi

3 Uyğun durğu işarələrindən istifadə etməklə cümlələri köçürün.

- ☐ A Oh, hava necə də istidir
☐ B Sənin neçə yaşın var
☐ C Səhər dediyin yerə gedəcəyəm
☐ Ç Uşaqlar hansı tədbirə hazırlşırlar

4 Mürəkkəb cümlələri müəyyənləşdirin.

1. Səhər açıldı, quşların səsi ətrafa yayıldı.
2. Xalid, dərslərini bitirdinmi?
3. Dərslərini tez bitir, axşam bizə qonaq gələcək.
4. Yağış yağdı, torpaq islandı.
5. Gedəndə qapını bağla, zəhmət olmasa.

4

Yaxşı nədir, pis nədir?

1. Şekillərə baxın və gördükləriniz haqqında danışın.
2. Hansı obrazların hərəkətindən xoşunuz gəldi? Uyğun illüstrasiyanı şərh edərək fikrinizi əsaslandırın.
3. Hansı obrazı bəyənmədiniz? Səbəbini izah edin.

1-1 Zəhmətkeş olmağın insan üçün hansı faydaları var?

BAĞBAN VƏ OĞULLARI

(rəvayət)

Bağbanın üç oğlu var idi. Onlar çox tənbel idilər. Bütün günü yeyib-yatar, əllərini bir işə vurmazdılar. Bağban nə qədər çalışırdısa, onları zəhmətə öyrəşdirə bilmirdi.

Bağban nə vaxt idi ki, xəstələnmişdi. Ona görə də bağı əkib-becərən yox idi. Oğlanları da bağa yaxın durmurdular. Bir gün bağban övladlarını çağıraraq dedi:

– Bu bağda bir dəfinə basdırmışam. İllərdir ki, əl vurmurdum. Pis gün üçün saxlamışdım. İndi isə yerini unutmuşam.

Söz mücrüsü

- əkib-becərmək
- dəfinə
- bel
- belləmək
- kor-peşman
- var-dövlət

Oğlanlar dəfinə adı eşidən kimi çox sevindilər. Hərəsi əlinə bir bel alıb bağı hər tərəfini bellədilər. Lakin dəfinə tapılmadı. Onlar kor-peşman evə döndülər.

Həmin il bağ üçqat artıq məhsul verdi. Qardaşlar bağı meyvəsini satıb çoxlu var-dövlət əldə etdilər. O vaxtdan onlar bağa yaxşı qulluq edirlər: hər yaz torpağı belləyir, ağacların dibini yumşaldırlar.

Söz ehtiyatı

2 Nöqtələrin yerinə “söz mücrüsü”ndən uyğun gələn ifadələri seçərək cümlələri tamamlayın.

1. Atam ağacların dibini ... .
2. Fermer torpağı ... .
3. Gecə-gündüz çalışıb ... qazanmışdı.
4. Yeri qazmaq üçün ... lazımdır.

Nə anladın?

3 Mətnin məzmununa əsasən suallara cavab verin.

1. Bağbanın neçə oğlu var idi?
2. Oğlanların xarakteri necə idi?
3. Oğlanlar nə üçün bağı bellədilər?
4. Necə oldu ki, oğlanlar var-dövlət qazandılar?

Düşün və cavab ver

4 Sizcə, doğrudanmı bağban bağda dəfinə basdırmışdı? Bağban “dəfinə” deyərkən nəyi nəzərdə tuturdu?

5 “Bağban və oğulları” mətnini plan əsasında nəql edin.

1. Tənbəl oğullar.
2. Bağbanın sözləri.
3. Dəfinə axtarışı.
4. Qazanılan var-dövlət.

6 “Bağban və oğulları” mətni ilə bağlı aşağıdakı suallara cavab verin.

1. Mətn nə haqdadır?
2. Mətnə hansı hadisələr baş verir?
3. Mətn oxucuya hansı fikri çatdırır?

Cədvəldə verilmiş məlumatları oxuyun və cavablarınızla müqayisə edin.

Bağban və oğulları

Mövzu	Məzmun	İdeya
Mətn tənbəllik və zəhmətkeşlik haqqındadır.	Bağbanın müdrikliyi nəticəsində tənbəl oğullar zəhmətkeşliyə alışırlar.	Zəhmət çəkən bal yeyər.

7 Şəkillərə baxın. “Çil toyuq və siçan balaları” nağılını xatırlayın.

Uyğunluğu müəyyən edin.

1 Mövzu	A Tənbəl siçan balaları Toyuğa kömək etmirlər.
2 Məzmun	B İşləməyən dişləməz.
3 İdeya	C Mətn tənbəllik haqqındadır.

Yazı

2.1 “Kitab” və “kitablar” sözləri arasında fərqi izah edin.

Bunları bilməliyik! -LAR, -LƏR ÇOXLUQ BİLDİRƏN ŞƏKİLÇİ

Ad bildirən sözlərin sonuna artırılan **-lar, -lər** şəkilçisi varlığın çox olduğunu bildirir.

Tək	Cəm
alma	almalar
əlcək	əlcəklər

2 Sözləri cəmdə yazın.

corab, çiçək, top, arzu, çəngəl, sinif, əlcək, ölkə, barmaq, bacı, quzu, əl

3 Cədvəldəki nümunəyə əsasən sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edin.

şagirdlər, dişlər, pozannar, dostlar,
gözdər, insannar, sətirrər, bağbannar,
çaydannar, günnər, şirrər, işdər,
qanaddar, qardaşdar, atdar

Yanlış	Doğru
maşınnar	maşınlar
bibərrər	bibərlər
qızdar	qızlar

4 Şəkillərdə təsvir olunmuş varlıq adlarını cəmdə yazın.

1 1 Mətni oxuyun, obrazların xarakterinə diqqət edin.

ÜÇ OĞLAN

Cəlal, Əli və Ömər meşəyə getmişdilər. Onlar göbələk topladılar, gizlənpaç oynadılar. Bir də baxdılar ki, axşamdır. Narahat oldular. Valideynlərinə nə deyəcəkdilər? Bu qədər gecikdikləri üçün valideynləri onları danlayacaqdı.

Əli dedi:

– Mən deyəcəyəm ki, guya canavar bizə hücum etmişdi. Valideynlərim sevinər ki, sağ-salamatam. Yəqin, bir söz deməzlər.

Cəlal da bir az düşünüb dedi:

– Mən isə deyərəm ki, babamla rastlaşmışdım. Ona görə də gecikdim. Onda atamla anam məni danlamazlar.

Ömər yoldaşlarına baxıb dedi:

– Mən isə düzünü deyəcəyəm. Doğru danışmaq həmişə asan olur.

Əli evlərinə çatan kimi atasına dedi:

– Ata, bilirsən, meşədə mənə canavar hücum etdi. Güclə canımı qurtardım.

Atası dedi:

– Niyə yalan danışırısan? Axı bizim meşələrdə canavar olmur.

Əlinin atası oğlu gecikdiyi üçün narahat olmuşdu. İndi də yalan söyləməsi onu çox kədərləndirdi.

Cəlal evdə anasına dedi ki, yolla gedərkən babasına rast gəldi. Elə bu zaman qapı açıldı. Babası içəri girdi. Anası onun yalan danışdığını anlayıb daha da hirs-ləndi.

Ömər isə gecikdiyi üçün valideynlərindən üzr istədi. Söz verdi ki, bir daha məsuliyyətsizlik etməyəcək. Atası başını bulasa da, onu bağışladı.

Valentina Oseyevanın "Nə daha asandır" hekayəsinin motivləri əsasında yazılmışdır.

Söz ehtiyatı

2 Nöqtələrin yerinə “söz mücrüsü”ndən uyğun gələn sözləri seçərək cümlələri tamamlayın.

1. Uşaqlar həyətdə ... oynadılar.
2. Oğlu müharibədən ... qayıtdığı üçün ana sevindi.
3. Mən parkda gəzərkən dostlarımla ... .
4. Qatar vaxtında gəlmədi, düz iki saat ... .

Nə anladın?

3 Hansı şəkil mətnin məzmununa uyğun deyil? Digər şəkillərə uyğun gələn hissələri mətndən seçib oxuyun.

Düşün və cavab ver

2 1 Sizcə, hansı oğlan problemi həll etmək üçün düzgün yol seçdi? Fikrinizi əsaslandırın.

2 “Üç oğlan” mətninə əsasən cədvəli tamamlayın.

Mövzu	Məzmun	İdeya

3 “Yalan danışmaq qorxaqlıq əlamətidir” mövzusunda fikirlərinizi yazın. Atalar sözlərindən istifadə edin.

- Yalan söz üz qızardar.
- Yalanın ömrü az olar.
- Şirin yalandansa, acı həqiqət yaxşıdır.

4 Aşağıdakı plana əsasən “Üç oğlan” mətninin qısa məzmununu danışın.

- Plan:**
1. Dostlar meşədə
  2. Məsuliyyətsizlik
  3. Çıxış yolu
  4. Nəticə

5 Məktubu oxuyun. Suallara cavab verin.

Salamlaşma	Salam, Ömər.
Tanışlıq	Mənim adım Seymurdur. Mən üçüncü sinifdə oxuyuram.
Məqsəd	Ömər, dostlarınızla başınıza gələn hadisə haqqında oxudum. Bu məsələ ilə bağlı fikirlərimi səninlə bölüşmək istədim.
Münasibət	Sən problemi həll etmək üçün düzgün yol seçdin. Həqiqəti söyləməklə özünə inam qazandın.
Arzu	Ömər, düşünürəm ki, həmişə dürüst qalacaqsan. Sənin kimi dostum olmasını istərdim.
Sağollaşma	Sağ ol, Ömər. Görüşərik.
	Hörmətlə: Seymur

1. Məktubun müəllifi kimdir?
2. Məktub kimə ünvanlanıb?
3. Seymur məktubu hansı məqsədlə yazıb?
4. Seymur nəyi arzulayır?

6 Plana əsasən “Üç oğlan” mətnindəki obrazlardan birinə məktub yazın.

Plan:

1. Salamlaşma
2. Özünü təqdim etmə
3. Məktubu yazmağın məqsədi
4. Obrazın hərəkətinə münasibət
5. Məsləhətlər
6. Sağollaşma

Məsləhət üçün aşağıdakı cümlələrdən istifadə edə bilərsiniz.

1. Səhvini etiraf etməyi bacar.
2. Qorxaq adamlar yalan danışarlar.
3. Dürüstlük insana inam qazandırır.

3 1 Şəkillər üzrə mətn qurun.

İstifadə üçün sözlər: fincan, sındırmaq, çıxartmaq, həyat, titrəmək

2 “Sınımış fincan” mətnini dinləyin. Şəkil üzrə qurduğunuz mətnlə müqayisə edin.

3 Mətnə əsasən cümlələri tamamlayın.

1. Murad anasına həqiqəti söyləmədi, çünki ... .
2. Ana Məstanı həyatə çıxardı, çünki ... .
3. Murad Məstandan üzr istədi, çünki ... .

Düşün və cavab ver

4 Oxuduğunuz “Üç oğlan” və dinlədiyiniz “Sınıq fincan” mətnlərini müqayisə edin.

5 **Müzakirə.** Murad anasının sualına cavab verməyib susdu. Onun bu hərəkətini yalan hesab etmək olarmı?

Yazı

4 1 Sözləri oxuyun. Sizcə, nə üçün bəzi sözlər böyük hərflə yazılıb?

ana, Əli, Ömər, baba, canavar, ata, Cəlal, Murad, pişik, Məstan

Bunları bilməliyik! XÜSUSİ İSİMLƏRİN BÖYÜK HƏRFLƏ YAZILMASI

Yer, şəxs və heyvanlara verilən adların ilk hərfi həmişə böyük yazılır.

Cümlənin əvvəlində: *Murad həqiqəti söyləmədi.*

Cümlənin ortasında: *Fincanı Murad sındırmışdı.*

Cümlənin sonunda: *Həqiqəti söylə, Murad.*

2 Uyğunluğu müəyyən edin. Nümunəyə uyğun yazın.

Nümunə *şəhər – Bakı*

- şəhər, ölkə, oğlan, qız, dəniz, çay, planet, pişik, it
- Məstan, Xəzər, Mars, Azərbaycan, Bakı, Kür, Əli, Toplan, Leyla

3 Aşağıdakı adları cədvəl üzrə qruplaşdırın.

Alabaş, Şuşa, Sənan, Ayşə, Gədəbəy, Qaraxal, Ağmur, Günel, Mingəçevir

Yer adları	Şəxs adları	Heyvanlara verilən adlar

4 Hansı cümlədə “lalə” sözü böyük hərflə yazılmalıdır?

- (A) Fəridə laləyə təşəkkür etdi.   (B) Fəridə bir dəstə lalə topladı.

Diqqət et

Elə sözlər var ki, cümlədən asılı olaraq bəzən böyük, bəzən də kiçik hərflə yazıla bilər.

1. Tofiq kömək üçün **Xəyalı** çağırırdı.
2. Tofiq kosmonavt olmaqla bağlı **xəyal** qururdu.

5 Həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıla bilən sözləri seçin. Cümlələrdə işlətməklə fikrinizi əsaslandırın.

arzu, kitab, Gəncə, Fərid, ulduz, nərgiz, Nigar, ot, çiçək, vərəq, sevinc, Bakı

1 1 Çətin anlarda kimdən məsləhət alırsınız?

DİLARƏ

Təbəşirə bulaşmışdı
Dilarənin saçı, üzü.
Arxayınca gəzirdi o,
Xəbərsizdi bundan özü.

Qəh-qəh çəkib gülüşdülər
Yoldaşları onu görcək.
Biri dedi: – Üzün ağdır,
Üstünə də təbəşir çək.

Biri dedi: – Nə gözəldir,
Nə qəşəngdir bu görkəmin.
Ağappaqsan, “Qar qız” olsun
Qoy bu gündən adın sənin.

Biri isə nə söz deyib,
Nə üzünə güldü onun.
Yaylığını çıxardaraq
Üz-gözünü sildi onun.

Tofiq Mütəllibov

Söz mücrüsü

bulaşmaq • xəbərsiz
yaylıq • görkəm • silmək

Söz ehtiyatı

2 Nöqtələrin yerinə “söz mücrüsü”ndən uyğun gələn sözləri seçərək cümlələri tamamlayın.

1. Səlimənin əlləri palçığa ... .
2. Aydın heç nə eşitməmişdi, bu məsələdən ... idi.
3. Qızcığaz şaxtadan donmuşdu, onun Qar qıza bənzəyən ... var idi.
4. Nənəsi ... çıxarıb onun əllərini sildi.

Nə anladın?

3 Mətnə əsasən hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirin.

- A Uşaqlardan biri Dilarənin üzünü sildi.
- B Uşaqlardan biri Dilarəni “Qar qız”a bənzətdi.
- C Dilarənin üz-gözü təbaşirə bulaşdı.
- Ç Yoldaşları Dilarənin görkəminə gülüşdülər.

Düşün və cavab ver

4 Sinif yoldaşlarının Dilarəyə qarşı etdiyi hərəkətlərə münasibət bildirin. Nümunələr söyləməklə fikrinizi əsaslandırın.

5 Sizcə, bu hadisədən sonra Dilarənin yoldaşlarına qarşı münasibəti dəyişəcəkmi? Hadisələrin davamını təxmin edin.

6 Plan əsasında “Dilarə” şeirinin qısa məzmununu yazın.

- Dilarənin təbaşirə bulaşması
- Kobudluq edən sinif yoldaşları
- Əsl yoldaşın köməyi

7 Aşağıda verilmiş davranış qaydaları ilə tanış olun. Uyğunluğu müəyyən edin. Əlavələr etməklə sinfiniz üçün davranış qaydaları hazırlayın.

- A Paylaşmağı bacarın.
- B Yoldaşlarınızla mehriban davranın.

- C Bir-birinizi dinləyin.
- Ç Bir-birinizə dəstək olun.

2.1 Şəkillərə baxın. Nöqtələrin yerinə uyğun sözləri əlavə edin.

dəyirmi

uzun

turş

qırmızı

... nar

... saç

... stol

... limon

Bunları bilməliyik ! ƏLAMƏT BİLDİRƏN SÖZLƏR

Əlamət bildirən sözlər *necə? nə cür? hansı?* suallarına cavab verir.
Əlamət bildirən sözlər varlığı təsvir etməyə kömək edir.

Varlıq: alma

Necə alma?

qırmızı (**rəng**)   şirin (**dad**)
yumru (**forma**)   böyük (**ölçü**)

2 Əlamət bildirən sözlərə əsasən varlığın adını tapın.

1 qırmızı, tikanlı, ətirli:	A qənd
2 balaca, dördkünc, ağ, şirin:	B nar
3 yaşıl, yumru, kiçik, turş:	C qızılgül
4 qırmızı, dənəli, turş:	Ç alça

3 Əlamət bildirən sözləri aid olduğu sözlə birlikdə seçib yazın.

Nümunə *sehrli fırça*

Yay gəldi. Təbiət sehrli fırçasını əlinə götürdü. Mavi səmada sapsarı günəş çəkdi. Hər tərəfi yamyaşıl rəngə bürüdü. Yaşıl otlar üzərinə qırmızı lalə, sarı nərgizdən rəngli xalı sərdi. Xallı kəpənəkləri rəngbərəng çiçəklərin arasına buraxdı. Çəhrayı moruqlar, qara böyürtkənlərlə kollara yaraşıq verdi.

1 1 Sizcə, qaydalar nə üçün yaradılır?

BALLI VƏ VİZ-VİZ

Ballı adında arı ilə Viz-Viz adında milçək dostluq edirdilər. Onlar hər gün çəmənlikdə görüşürdülər. Ballı çiçəklərdən şirə çəkir, Viz-viz isə hara gəldi qonur, nə gəldi yeyirdi.

Bir yay axşamı Viz-viz öz dostunu evlərinə dəvət etdi. Burada ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Milçəklər bir-birinə yemək yeməyə imkan vermirdilər. Bəzi milçəklər çox yeməkdən kökəlmişdilər, bəziləri isə acından qanadlarını tərpədə bilmirdi. Hamısı da qaşqabaqlı idi.

Ballı təəccüblə dedi:

– Bu qarışıqlıqda yaşamaq olar?! Sizin evdə nə ədalət var, nə də qayda-qanun.

Bir neçə gün sonra Ballı Viz-vızı öz evlərinə qonaq apardı. Burada ana arı pətəyin ortasında əyləşib hamıya göz qoyurdu. Onun sözü arılar üçün qanun idi. Ana arı hamı ilə ədalətlə davranırdı. Pətəyin qarşısında keşikçi arılar dayanmışdı. Onlar çəmənlikdən qayıdan arıları yoxlayıb pətəyə buraxırdılar. Şirə gətirməyənləri isə geri qaytarırdılar. İşçi arılar həvəslə pətək hörürdülər. Bütün arılar çox şən görünürdülər.

Viz-viz dedi:

– Necə olur ki, bu qədər çalışırsınız, amma heç kim şikayətlənmir?

Ballı cavab verdi:

– Ədalət, nizam-intizam olan yerdə hamı xoşbəxt olur və işləməkdən həzz alır.

Zahid Xəlil

Söz ehtiyatı

2 Nöqtələrin yerinə “söz mücrüsü”ndən uyğun gələn sözləri yazmaqla cümlələri tamamlayın.

1. ... rəngbərəng çiçəklərlə örtülmüşdü.
2. Arı çiçəklərdən ... çəkir.
3. Rəsul gördüyü işdən ... .
4. Müəllim sinifdə ... yaratmışdı.

Nə anladın?

3 Mətnlə bağlı suallara cavab verin.

1. Ballı və Vız-vız harada görüşürdülər?
2. Milçəklər necə yaşayırdılar?
3. Ballının evində Vız-vızı nə təəccübləndirdi?

Düşün və cavab ver

4 Cümlələri mətnin məzmununa əsasən tamamlayın.

1. Elə milçək var idi ki, həddən artıq kökəlmişdi, çünki ... .
2. Milçəklərin bəzisi qanadlarını tərpədə bilmirdi, çünki ... .
3. Milçəklərin hamısı qaşqabaqlı idi, çünki ... .
4. Bütün arılar şən və xoşbəxt idi, çünki ... .

5 Ballının ailəsinə aid xüsusiyyətləri müəyyənləşdirin. Mətnə uyğun epizodları danışmaqla fikrinizi əsaslandırın.

zəhmətkeş, ədalətsiz, intizamlı, ədalətli, şən, qaşqabaqlı

6 “Ballı və Vız-vız” mətninin ideyasını əks etdirən fikri hansı obraz söyləyir? Həmin cümlələri mətnə seçib oxuyun.

Təqdimat

7 “Ballı və Vız-vız” mətnində verilmiş məlumatlara əsasən bal arısı haqqında məlumat vərəqi hazırlayın.

2 1 Hansı sözlər hərəkətin *icra olunmadığını* bildirir?

görüşdülər, dayandı, bax, dayanmadı, davranır, baxacaq, davranmır, deyib, baxmayacaq, yazmışam, deməyib, görüşmədilər, yazmamışam, baxma

Bunları bilməliyik! HƏRƏKƏTİN TƏSDİQİ VƏ İNKARI

Hərəkət bildirən sözlər

Təsdiq   *İnkar*

Hərəkətin icra olunduğunu bildirir	Hərəkətin icra olunmadığını bildirir
• gəldi • bilir • yazacaq	• gəlmədi • bilmir • yazmayacaq

Hərəkət bildirən sözləri inkar formada işlətmək üçün əsasən **-ma, -mə** şəkilçisindən istifadə edilir.

2 Sözləri inkar formada işlədin.

düşünür, açdı, bişirəcək, darayır, hesablayıb, qarışdırdı, sevinir, təmizlə

3 Cümlələri uyğun gələn sözlə tamamlayın.

1. Rəşad həmişə tezdən ... . (*oyanır / oyanmır*)
2. Zəhra düzgün cavab verdiyi üçün ... . (*sevindi / sevinmədi*)
3. Əsl dost çətin gündə ... . (*tanınar / tanınmaz*)
4. Səməd incisə də, bir söz ... . (*dedi / demədi*)
5. Bu mahnını heç kim ... . (*dinlədi / dinləmədi*)

4 Hərəkət bildirən sözləri müxtəlif zamanlarda inkar formasında yazın.

	Keçmiş	İndiki	Gələcək
<i>çıxmaq</i>	<i>çıxmadım</i>	<i>çıxmıram</i>	<i>çıxmayacağam</i>
qaçmaq			
atmaq			
fikirləşmək			

Ümumiləşdirici təkrar

1 Bu bölmədə oxuduğunuz mətnləri xatırlayın. Uyğunluğu müəyyən edin.

Mətnlər: “Bağban və oğulları”, “Üç oğlan”, “Dilarə”, “Ballı və Vız-vız”

Mətnlərin mövzusu:

Mətnlərin ideyası:

- 1 Dürüstlük
- 2 Nizam-intizam
- 3 Zəhmətkeşlik
- 4 Dostluq

- A Nizam-intizam olan yerdə hamı xoşbəxt olur.
- B Zəhmət xoşbəxtliyin açarıdır.
- C Yaxşı yoldaş çətin anda tanınar.
- Ç Yalan üz qızardar.

Nümunə “Dilarə” mətni: 4 – C

2 Fərqləndirilmiş sözlərdəki səhvləri düzəldərək cümlələri köçürün.

- A Yay olduğu üçün *günnər* uzanmışdı.
- B Mən *dəftərrəri* çantama qoydum.
- C Müəllim *şagirdləri* sinfə çağırdı.
- Ç *Maşınlar* sıra ilə düzülmüşdü.

3 Hansı sözlər həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıla bilər? Həmin sözləri cümlələrdə işlətməklə fikrinizi əsaslandırın.

Sevinc, Samirə, Aslan, Yasəmə, Məmməd, Bakı, Toplan, Bənövşə, Günəş

4 Əlamət bildirən sözləri cədvəl üzrə qruplaşdırın.

kiçik, uzun, oval, şirin, acı, qıpqırmızı, əyri, hündür, turş, balaca, dördkünc

rəng	forma	dad	ölçü

5 Aşağıdakı sözləri müxtəlif zamanlarda inkar formasında işlədin.

tutmaq, qaçmaq, gəzmək, gülmək, hirslənmək, oxumaq, silmək, üzmək

Qəribə canlılar

1. Evdə heyvan – it, pişik və s. saxlayırsınız mı? Onlar haqqında nə deyə bilərsiniz?
2. Tanıdığınız canlıların hansı xüsusiyyətləri sizə təəccüblü gəlir?

- 1.1 Mətnin yarımbaşlıqlarını oxuyun. Bildiklərinizə əsasən suallara cavab verməyə çalışın.
- 2 Mətnin hissələrini oxuduqca aldığınız məlumatları əvvəl bildiklərinizlə müqayisə edin. Rast gəldiyiniz yeni sözləri izah edin.

İTLƏR VƏ PİŞİKLƏR

Hansı heyvanları daha yaxşı tanıyırsınız? Yəqin ki, düşünmədən deyəcəksiniz: “İtləri və pişikləri”. Təəccüblü deyil. Axı bir çoxunuz evdə it və ya pişik saxlayırsınız. Bu heyvanlara küçədə, parkda rast gəlmək mümkündür. Bəs itləri və pişikləri doğrudanmı yaxşı tanıyıırıq?

İt və pişik necə əhliləşdirildi?

Təxminən 15000 il əvvəl insanlar çöldə tutduqları canavar balalarını evə gətirib saxlamağa başladılar. Zaman keçdikcə bu balalar “it” və ya “köpək” dediyimiz ev heyvanına çevrildilər. Məlum oldu ki, onlar sahiblərinə çox sadıqdirlər. İtlər ev keşikçisi, ovçuların və çobanların köməkçisi oldular.

9000 il əvvəl isə insanlar pişiyi əhliləşdirməyə başladılar. Pişiyi müqəddəs heyvan hesab edir, onun qayğısına qalırdılar. Pişiyi incitmək günah hesab olunurdu. Qədim Misirdə pişik öləndə onu xüsusi ehtiramla dəfn edirdilər.

Hansının daha çox növü var?

Pişiklərin 80-ə yaxın növü var. Onlar bir-birindən rənginə, tükünə, boyuna görə fərqlənirlər.

Söz mücrüsü

- əhliləşdirmək
- sahib
- müqəddəs
- ehtiram
- dəfn etmək

İtlərin cinsləri isə o qədər fərqlənir ki, bəzən onların eyni heyvan olduğuna təəccüb edirsən. İtlər yalnız rənginə, bədən quruluşuna, tükünə görə deyil, ölçülərinə görə də çox müxtəlif olurlar. 400-dən çox it cinsi var. Onlar yalnız xarici görünüşünə görə deyil, davranış və qabiliyyətlərinə görə də fərqlənirlər.

Söz mücrüsü

- cins
- davranış
- qabiliyyət
- təlim
- tabe olmaq
- məğrur

Hansı daha ağıllıdır?

Hər bir itə bir-iki həftə təlim keçməklə “Otur”, “Dur”, “Yanıma gəl” əmrlərinə uyğun hərəkətləri öyrətmək olar. Bir neçə aya isə onlar daha mürəkkəb əmrləri yerinə yetirməyi öyrənirlər. Bəzi cinslərdən olan itlər 300-dən çox sözü başa düşürlər.

Bu mənada pişiklər bir qədər fərqlidirlər. Onlar çox vaxt əmrlərə tabe olmur, adama baxaraq sanki deyirlər: “Məndən nə istəyirsən?” Ola bilsin ki, pişiklər ağılsız deyil, sadəcə, məğrur və ya tənbəldirlər.

Onlar necə “danışirlar”?

İtlər və pişiklər emosiyalarını müxtəlif cür ifadə edirlər. Bilirsiniz ki, itlər hürür, pişiklər isə miyoldayırlar. Amma bu onların çıxardığı yeganə səslər deyil. İt də, pişik də təhlükə hiss edəndə mırıldayır.

Bundan başqa, itlər tənha qalanda qədim əcdadları canavarlar kimi ulayırlar. Bala itlər yemək istəyəndə, böyük itlər isə ağrı hiss edəndə zingildəyirlər. Pişik isə düşməni ilə üz-üzə gələndə fısıltıya oxşar səs çıxarır. Bu, “Məndən uzaq dur!” deməkdir.

İt və pişiklərin başqa bir ünsiyyət vasitəsi də var; bu da onların quyruğudur. Bu orqan vasitəsilə onlar ətrafdakılara çox şey anladırırlar.

Məsələn, təhlükə qarşısında quyruqlarını yuxarı qaldıraraq dik tuturlar. İtlər sahiblərini görəndə sevinclərini bildirmək üçün quyruqlarını sağa-sola yelləyirlər. Qorxanda isə quyruqlarını arxa ayaqları arasında gizlədirlər.

Hansı daha yaxşı eşidir?

İtlər də, pişiklər də insandan daha yaxşı eşidirlər. Baxırsan ki, gecə vaxtı zəncirlə bağlanmış it birdən-birə hürməyə başlayır. Sahibi heç nə başa düşmür: “Nə olub, Alabaş?” – soruşur. İt isə qaranlıqda gözünü bir tərəfə zilləyib hürməyə davam edir. Sahibi fənəri götürüb həmin tərəfə gedir. Nə görsə yaxşıdır? Balaca bir kirpi otların arası ilə yavaşca hərəkət edir. İnsan qulağı onun səsini eşitmir.

İt isə ən yavaş xışıltını da eşidir.

Bununla belə, alimlərin apardıqları araşdırmalara görə, pişiklər itlərdən də yaxşı eşidirlər. Onlar otaqda olarkən divarın arxasında siçanın ayaq səslərini duya bilirlər.

Söz mücrüsü

ulamaq • zingildəmək
gözünü zilləmək
fısıltı • xışıltı

Hansı daha yaxşı iy bilir?

Bax bu məsələdə nə pişik, nə də başqa bir ev heyvanı itə çata bilməz. Onlar pişiklərdən iki dəfə, insanlardan isə 40 dəfə güclü iybilmə qabiliyyətinə malikdirlər. Yəqin ki, filmlərdə görmüsünüz: çöldə və ya meşədə itkin düşmüş insanın köynəyini itə iylədirlər. O bu iyi tutaraq insanın izinə düşür və onu tapır. İtlərin bu qabiliyyəti çox vaxt oğruları axtaran polislərin köməyinə çatır. Bundan başqa, zəlzələ zamanı dağıntılar altında qalmış insanları tapmaq üçün itlərdən istifadə edirlər.

Hansı daha faydalıdır?

Pişiklər çox mehribandırlar. Amma onların işi-gücü divanda yatmaq və ya özündən razı halda otaqda gəzişməkdir. Əlbəttə, onlar olan evdə siçan olmur. Amma indiki ev pişikləri buna da tənbəllik edirlər. Onların siçanı tutmaq cəhdi çox zaman boşa çıxır.

İtləri fərqləndirən cəhət sahibinə sonsuz sədaqətidir. Onlar sahibini başa düşməyə çalışır və onun əmrlərini yerinə yetirirlər. İt evin keşikçisidir, əla çobandır, mahir polisdir, dara düşən insanların xilaskarıdır. Təsadüfi deyil ki, onların insanla dostluğu haqqında çoxlu əsərlər yazılıb, filmlər çəkilib.

İndi özünüz qərar verin. Hansını evdə saxlamaq istəyərdiniz: mehriban, nazlı pişiyi, yoxsa vəfalı iti?

Söz mücrüsü

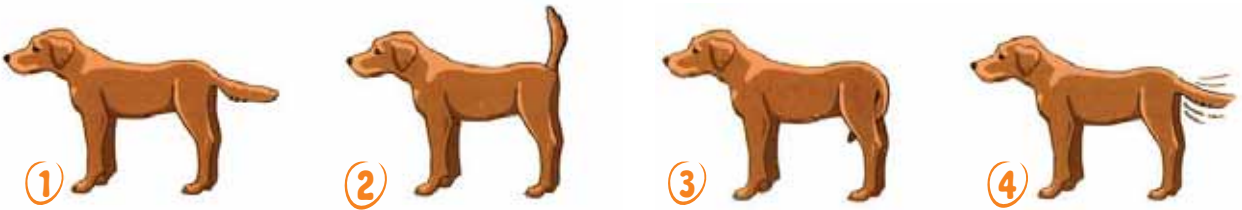
- cəhd
- cəhət
- dara düşmək
- təsadüfi

2 1 Aşağıdakı cümlələri mətnin hansı yarımbaşlıqlarına əlavə etmək olar?

1. İtlərin iy hiss etməsi üçün burunları nəm olmalıdır.
2. Bir adamın evində pişik durmadan divarı cırmaqlayırmış. Sonradan məlum oldu ki, divarda səsyazma qurğusu gizlədiblər.
3. Bəzi itlər beşə qədər sayı bilirlər. Məsələn, onlara üç barmaq göstərəndə üç dəfə hürürlər.
4. Şimalda yaşayan bəzi xalqlar itləri xizəyə qoşaraq nəqliyyat vasitəsi kimi də istifadə edirlər.

2 Hansı şəkildə qorxan it təsvir olunmuşdur?

3 Cədvələ əsasən Siam və İran pişiklərini müqayisə edərək təqdimat hazırlayın.

	 Siam pişiyi	 İran pişiyi
Vətəni	Tailand	İran
Boyu	27-31 sm	25-30 sm
Çəkisi	5-7 kq	5-7 kq
Həyat tərz	Aktiv	Tənbəl
Yaşam müddəti	15-20 il	13-15 il
Qulluq tələb etməsi		
Əlavə məlumatlar	Əvvəllər Siam adlanan Tailandda müqəddəs heyvan sayılırdı. Sahibinə çox bağlıdır. Müxtəlif rənglərdə olur.	Ən uzuntüklü pişik növüdür. Əvvəllər yalnız varlı adamlar saxlayırdılar. Müxtəlif rənglərdə olur.

3 1 Cümlələrdə hansı sözlər *neçə?* və *neçənci?* suallarına cavab verir?

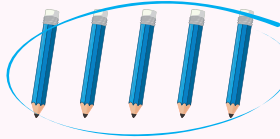
1. Sağlam itin normal bədən temperaturu 39 dərəcə olur.
2. 1994-cü ildə itlər arasında qaçış rekordu qeydə alındı: saatda 67 km.
3. Alabay cinsi min il bundan əvvəl əhliləşdirilmişdir.

Bunları bilməliyik

MIQDAR VƏ SIRA SAYLARI

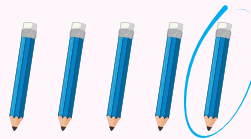
Saylar varlığın miqdarını və ya sırasını bildirir.

Miqdar sayı → **beş** karandaş

→ **neçə** karandaş?

Sıra sayı → **beşinci** karandaş

→ **neçənci** karandaş?

2 Cədvələ əsasən sayların yazılışını müqayisə edin və suallara cavab verin.

Miqdar sayları		Sıra sayları	
Sözlə	Rəqəmlə	Sözlə	Rəqəmlə
Qırx	40	Qırx <u>ıncı</u>	40- <u>cı</u>
Səkkiz	8	Səkkiz <u>inci</u>	8- <u>ci</u>
Doqquz	9	Doqquz <u>uncu</u>	9- <u>cu</u>
Dörd	4	Dörd <u>üncü</u>	4- <u>cü</u>

- Sıra sayları miqdar saylarına hansı şəkilçi artırmaqla düzəlir?
- Bu şəkilçinin dörd cür yazılmasının səbəbi nədir?
- Söz və rəqəmlə yazılan saylarda həmin şəkilçinin yazılışı necə fərqlənir?

3 Verilmiş sayları sözlə ifadə edib yazın.

55, 6-cı, 23-cü, 115, 50-ci, 200

4 Sözlə verilmiş sayları rəqəmlə ifadə edib yazın.

iyirminci, altı yüz otuz iki, yetmiş səkkizinci, yeddi yüz yeddi

11

Mətnin başlığını oxuyun və şəkillərə baxın. Sizcə, mətndə nədən danışılır?

BAĞBAN SİNCAB

I hissə

Bir payız səhəri Sincab ağacda, yuvasında oturub ətrafa baxırdı. Birdən *gözü* yerə düşmüş şam qozasına *sataşdı*.

– Nə yaxşı oldu, tez onu götürüm, yeyim, – deyərək Sincab cəld ağacdan aşağı düşdü.

Bu, içi tumla dolu gözəl bir şam qozası idi. Sincab qozanı götürdü. Çevrilib ətrafına *nəzar saldı* ki, görsün ona baxan var, ya yox. Heç kəs yox idi.

O, qozanı rahat yemək üçün bir qədər kənara qaçdı. Öz-özünə dedi:

– Hə, indi heç kəs qozanı məndən ala bilməz. Oturum, yeyim.

Sincab qozanı dişinə aparmışdı ki, uzaqdan bir *xışiltı* eşitdi.

– Deyəsən, gələn var. Qoy qozanı yerə basdırım. Sonra gəlib yeyərəm. Yoxsa əlimdən alarlar.

Sincab qozanı torpaqda gizlətdi. Cəld qaçıb ağaca dırmaşdı. Demə, xışiltı salan çölşiçanı imiş, otların arası ilə yuvasına nə isə aparırmış.

Sincab ağacdan ağaca atıla-atıla öz yuvasına getdi. Qoza heç fikrindən çıxmırdı. Elə yekə qoza idi ki... Lap *gəl-gəl* deyirdi.

II hissə

Axşam düşdü. Sincab dedi:

– Hə, indi gedim, qozanı tapım, yeyim.

Onun nə isə pıçıldadığını gören Qarğa soruşdu:

– Bayaقدan sənə baxıram, ay balaca. Gözümə çox narahat dəyirsən. De görüm, nə olub?

Söz mücrüsü

- qoza
- gözü sataşmaq
- nəzar salmaq
- gəl-gəl demək
- kəkələmək
- göz gözü görməmək
- mat qalmaq

Sincab sirrin açılacağından qorxaraq *kəkələyə-kəkələyə* dedi:

– Yox, yox, heç nə olmayıb, başım ağrıyır.

Qarğa dedi:

– Onda get yat. Axşam düşüb, niyə oturmusan?

– Hə, doğru deyirsən. Ancaq əvvəlcə qoy bir az havada gəzim, sonra yataram.

Sincab bu sözləri deyib yenə ağacdən sürüşdü, hoppana-hoppana qozanı basdırdığı yerə qaçdı.

Hava qaralmışdı. *Göz gözü görmürdü*. Sincab nə qədər axtardısı, qozanın basdırıldığı yeri tapa bilmədi. Axırda yorulub yatmağa getdi. Öz-özünə dedi:

– Eybi yox, səhər hava işıqlaşanda axtarıb taparam.

Sincab səhər yuxudan oyandı. Hər yeri qar örtmüşdü. Sincabın *qanı qaraldı*:

– Bu qar da yağmağa vaxt tapdı. İndi mən qozanı necə axtarım tapım?

O, qarı eşələdi. Qozanı axtardı, tapa bilmədi. Günlər keçdi, Sincab gözünü yerdən çəkə bilmirdi. Elə həmişə axtarırdı.

III hissə

Yaz gəldi. Bir gün Sincabın qozanı gizlətdiyi yerdən şam ağacı qalxmağa başladı. Meşə heyvanları təəccüb etdilər.

Dovşan soruşdu:

– Qəribədir, görəsən, bu şam ağacını kim gətirib burda əkib?

Kirpi dedi:

– Mən də *mat qalmışam*. Necə olub, bu ağac buralara düşüb?

Sincab isə onların söhbətinə heç fikir vermirdi. Hey basdırdığı qozanı axtarırdı. Tapa bilmirdi. Öz-özünə deyiniirdi:

– Görəsən, qoza necə oldu?! Heyif ondan, şam ağacının qozası çox dadlı olur.

Əzizə Əhmədova

Söz ehtiyatı

2 Uyğunluğu müəyyən edin.

1 gözü sataşmaq	A çox qaranlıq olmaq
2 nəzər salmaq	B gözəlliyi ilə diqqəti cəlb etmək
3 gəl-gəl demək	C təəccüblənmək, heyrat etmək
4 göz gözü görməmək	Ç birdən nə isə görmək
5 mat qalmaq	D baxmaq, nəzərdən keçirmək

3 Mətnə “şam” sözü hansı mənada işlənmişdir? Həmin mənaya uyğun izahı və şəkli seçin.

- A Axşam yeməyi
B İynəyarpaqlı, həmişəyaşıl ağac
C Ətrafı işıqlandırmaq üçün istifadə olunan əşya

4 Mətnə göy rənglə verilmiş “xışiltı” sözünə diqqət yetirin. Aşağıdakı səs bildirən sözləri izahlarla uyğunlaşdırın.

1 xışiltı	2 şırıltı	3 tıqqıltı	4 taqqıltı	5 çıqqıltı
A Saat işlərkən çıxan səs	B Bərk əşyaların bir-birinə toxunmasından çıxan səs, taq-taq səsi	C Qapını döyərkən çıxan səs	Ç Bir-birinə sürtünən yumşaq əşyaların çıxardığı səs	D Axan, tökülən suyun çıxardığı səs

Şaqqıltı, gurultu, guppultu səslərini tələffüz etməyə çalışın.

Nə anladın?

2 1 Mətnə əsasən cümlələrin ardıcılığını müəyyən edin.

- A Qar yağdığına görə Sincab qozanı tapa bilmədi.
- B Xışiltı səmindən qorxub qozanı gizlətdi.
- C Sincab yerə düşmüş qoza tapdı.
- Ç Heyvanlar şam ağacının bitməyinə təəccübləndilər.
- D Sincab qaranlıqda qozanı tapa bilmədi.

Düşün və cavab ver

2 Mətnin sonunda Sincab deyir: *Görəsən, qoza necə oldu?!*
Siz bu suala necə cavab verərdiniz?

3 Cümlələri tamamlayın.

1. Sincab tapdığı qozanı birinci dəfə yeyə bilmədi, çünki ... .
2. Sincab qozanı ikinci dəfə də yeyə bilmədi, çünki ... .
3. Sincab qozanı üçüncü dəfə də yeyə bilmədi, çünki ... .
4. Sincab qozanı dördüncü dəfə də yeyə bilmədi, çünki ... .

4 Mətnin müxtəlif hissələrində fərqli olan nədir?
Fərqlənənləri seçin və fərqi izah edin.

- A Hadisələrin baş verdiyi məkan
- B Hadisələrin baş verdiyi zaman
- C Baş qəhrəman
- Ç Digər obrazlar

5 “Sincab” mətnini dinləyin. Bu heyvan haqqında öyrəndiyiniz hansı məlumatlar “Bağban Sincab” mətnində də öz əksini tapır?

- A Sincab meyvə, göbələk, həşərat, quş yumurtası və s. ilə qidalanır.
- B Sincabın ən sevimli yeməklərindən biri də şam qozasıdır.
- C Sincab çox qorxaq heyvandır.
- Ç Sincaba yalnız meşələrdə deyil, şəhər parklarında da rast gəlmək olar.
- D Sincab çox zaman qozaları harada basdırdığını unudur.

3-1 Cümlələrin hissələrini uyğunlaşdırın.

1 Sincab qoza tapdı, amma ...	A onu torpağa basdırdı.
2 Sincab qoza tapdı və ...	B xışıltı səsi onu qorxutdu.
3 Sincab qozanı yemədi, çünki ...	C onu yeyə bilmədi.

Bunları bilməliyik ! BAĞLAYICILAR

Söz və cümlələri bir-biri ilə əlaqələndirmək üçün **bağlayıcı** adlanan sözlərdən istifadə edirik:

- Yay gəldi **və** biz tətillə buraxıldığ.
- Anar **və** Murad bir yerdə darsə hazırlayırdılar.
- Aydan gəlib çıxdı, **ancaq** Tofiq hələ də görünmürdü.
- Çətir götürmək lazımdır, **çünki** yağış yağa bilər.

Amma, ancaq, lakin, çünki, ona görə də bağlayıcılarından əvvəl **vergül (,)** işarəsi qoyulur. **Və** bağlayıcısı isə vergülsüz işlənir.

2 Hansı cümlədə “**və**” bağlayıcısı cümlələri bir-birinə bağlayır?

1. İnek, qoyun və keçi ev heyvanlarıdır.
2. Birdən göy guruladı və yağış yağmağa başladı.
3. Kitabxanada Aynur və Sevinclə rastlaşdım.

3 Nöqtələrin yerinə uyğun bağlayıcılar əlavə etməklə cümlələri köçürün. Uyğun yerlərə vergül işarəsi qoyun.

çünki, ancaq, ona görə də, və

1. Dərsdə zəng çalındı ... müəllim hələ gəlməmişdi.
2. Müəllim Cəfəri təriflədi ... o, təqdimata yaxşı hazırlanmışdı.
3. Hücüm əmri verildi ... əsgərlər irəli atıldılar.
4. Məktəbimiz evdən uzaqda yerləşir ... mən məktəbə avtobusla gedirəm.

4 Hansı cümlədəki bağlayıcını “**ancaq**” və ya “**lakin**” bağlayıcısı ilə əvəz etmək olar?

1. Biz çox sevindiridik, çünki əsgərlərimiz qələbə ilə qayıtmışdılar.
2. Külək əsmirdi, amma dənizdə dalgalar var idi.
3. Dəniz dalğalı idi, ona görə də biz qayığa minmədik.

1 1 Mətnin başlığını oxuyun və şəkillərə baxın. Sizcə, mətndə nədən danışılır?

YARASA NƏ ÜÇÜN GECƏLƏR UÇUR?

Meşələrin birində iki hökmdar var imiş. Biri heyvanlar, o biri quşlar üzərində hökmranlıq edirmiş. Hər bir canlı öz hökmdarına sözsüz tabe imiş. Tapdığı yeməkdən ona pay göndərirmiş. Təkcə Yarasa yuvasında rahatca yaşayır, heç kimə yeməyindən pay vermirmiş.

Bir gün heyvanların şahı əsgərlərini çağırıb əmr etdi:

– Gedin, Yarasadan yemək payımı alın! Bütün heyvanlar kimi o da mənə tabe olmalıdır.

Əsgərlər Yarasanın yanına gəlib dedilər:

– Ey Yarasa, biz səndən hökmdarımıza yemək payı almağa gəlmişik.

– Pay? Nə pay? Gedin, şahınıza deyin ki, mən heyvan deyiləm və yeməyimdən ona pay verməyəcəyəm. Harada görünüb ki, mənim kimi qanadlı, havada uçan bir canlı yerdə gəzən heyvanların şahına pay versin?! Mən heyvan deyiləm, quşam.

Əsgərlər şahın yanına gəlib Yarasanın sözünü ona çatdırdılar. Heyvanların şahı bərk qəzəbləndi. Xeyli fikirləşəndən sonra quşların şahına bir məktub yazdı. Əsgərləri çağırıb dedi:

– Tez bu məktubu quşların şahına çatdırın.

Məktub quşların şahına çatan kimi o öz əsgərlərini çağırıb onlara əmr etdi:

– Yarasa özü deyib ki, quşdur. Quş olduğu üçün mənə yemək payı verməlidir. Gedin, ondan payımı alın.

Əsgərlər şahın əmrini yerinə yetirməyə getdilər. Onlar Yarasanın yanına gəlib dedilər:

– Biz sənə yanına uçub gəlmişik ki, şahımızın yemək payını alağ.

Yarasa kefini pozmadan dedi:

– Siz elə bir quş görmüsünüz ki, onun dişləri olsun? Mən quş deyiləm. Harada görünüb ki, heyvan quşların şahına tabe olsun. Gedin, şahınıza deyin ki, mən ona heç bir pay verməyəcəyəm.

Əsgərlər Yarasanın cavabını quşların şahına çatdırdılar. Quşların şahı yamanca qəzəbləndi. Tez heyvanların şahına məktub yazdı ki, pusqu qurub hiyləgər Yarasanı tutsunlar.

Ertəsi gün əsgərlər səhər tezdən yola düşüb cəngəllikləri, mağaraları axtardılar. Amma Yarasanı tapa bilmədilər.

O vaxtdan Yarasa gündüzlər gizlənir, gecələr özünə yemək axtarmaq üçün ova çıxır.

Nə anladın?

- 2 Yarasa quş olduğunu necə izah etdi?
Bəs heyvan olduğunu sübut etmək üçün əsgərlərə nə dedi?
- 3 Mətnə çəkilmiş illüstrasiyalar əsasında yarasa haqqında nə deyə bilərsiniz?

Düşün və cavab ver

- 4 Nağıl və əfsanələrdə heyvanların şahı kimi, adətən, hansı heyvan təqdim olunur? Səbəbini söyləyin.
- 5 Sizcə, quşların şahı hansı quş ola bilər? Seçiminizi əsaslandırın.
- A dəvəquşu   B qartal   C tovuz quşu

Yazı

- 6 Heyvanlar şahının adından quşlar şahına məktub yazın.
Quşların şahının adından heyvanlar şahına məktub yazın.

- 2 1 Quşlar məməli heyvanlardan nə ilə fərqlənir?
Sizcə, yarasa quşdur, yoxsa məməli heyvan?

GEÇƏQUŞU

Yarasa uça bilsə də, quş deyil. Çünki yumurta qoymur, balalamaqla çoxalır.

Bu heyvan meşələrdə, mağaralarda, evlərin damında yaşayır. Əgər qanadları olmasaydı, onu siçana oxşatmaq olardı. Bədəni tüklə örtülüdür, qulaqları böyükdür. Yarasa ayaqlarının üstündə dayana bilmir. Onun qanadlarının ucunda qarmaq şəklində dırnaqlar var. Bu dırnaqları ilə ağacların budaqlarından yapışıb başaşağı sallanır.

Yarasa yemək əldə etmək üçün gecələr ova çıxır. Buna görə ona “gecəquşu” da deyirlər. O, zülmət gecədə heç bir maneəyə toxunmadan sürətlə uçar.

Bəs yarasa gecənin qaranlığında necə görür?

Bunun üçün o, ətrafa səs dalğaları buraxır. Bu səs dalğaları qarşıdakı maneələrə toxunub geri qaydır. Yarasa geri qayıdan səs dalğalarını qulaqları vasitəsilə qəbul edir. Beləliklə, o, maneələrin yerini təyin edir və onlardan yan keçir.

Yarasa nə qədər qorxunc görünsə də, insan həyatı üçün təhlükəli deyil. Lakin Cənubi Amerikada vampir adlanan kiçik yarasalar başqa heyvanların qanını sormaqla qidalanırlar.

Söz mücrüsü

qarmaq • zülmət
səs dalğaları • maneə

Söz ehtiyatı

2 Uyğunluğu müəyyən edin və ifadələri cümlədə işlədin.

1 pusqu	A vermək
2 əmr	B olmaq
3 tabe	C yaratmaq
4 pay	Ç etmək
5 maneə	D qurmaq

Nümunə

əmr etmək

Komandir döyüşə hazırlaşmağı əmr etdi.

Nə anladın?

3 Mətnə hansı suala cavab yoxdur?

- A Yarasa qaranlıqda maneələri necə hiss edir?
- B Yarasa niyə həmişə yuxarıdan aşağı sallanır?
- C Yarasa nə ilə qidalanır?
- Ç Yarasa harada yaşayır?
- D Yarasa hansı heyvana oxşayır?

Düşün və cavab ver

4 Sizcə, yarasanın qulaqları nə üçün böyük olur?

5 **Təqdimat.** Vampir yarasa haqqında verilmiş məlumatları oxuyun. "Gecəquşu" mətnindən də istifadə etməklə yarasalar haqqında mətn qurub danışın.

**Vampir
yarasa**

Ömrü	9 ilə qədər
Həyat tərzı	Koloniya şəklində
Uzunluğu	9 santimetrə yaxın
Çəkisi	30-40 qram

Əlavə məlumatlar:

Adi yarasanın bir çox xüsusiyyətlərinə malikdir. Lakin ondan fərqli olaraq:

- ömrü daha azdır;
- ölçüləri balacadır;
- ayaq üstə dura, yeriə bilir;
- başqa canlıların qanını sormaqla qidalanır.

3 1 Verilmiş cümlədə hansı sözün tərkibində iki söz var?

Yarasa gecələr ov etdiyinə görə ona gecəquşu da deyirlər.

Bunları bilməliyik

MÜRƏKKƏB SÖZLƏR

Bəzi sözlərin tərkibində iki və daha çox söz olur.

günorta   dərə-təpə   əlüzyuyan

Belə sözlər **mürəkkəb söz** adlanır. Mürəkkəb sözlər bitişik və ya defislə (-) yazılır.

2 Verilmiş cümlələrdə mürəkkəb sözləri tapın və onların tərkib hissələrini müəyyən edin.

1. Soyuq havada bayıra başıaçıq çıxmaq olmaz.
2. Babam tarlada xeyli günəbaxan əkmişdi.
3. Qardaşımın paltarı toz-torpaq içində idi.
4. Ustalar gecə-gündüz işləyib körpünü vaxtında təhvil verdilər.
5. Ramiz rəngbərəng karandaşlarını masanın üstünə yığdı.

3 Uyğunluğu müəyyən edin.

1 Yaxınmənalı sözlərin birləşməsindən yaranıb:	A az-çox
2 Əksmənalı sözlərin birləşməsindən yaranıb:	B tozsoran
3 Müxtəlifmənalı sözlərin birləşməsindən yaranıb:	C bir-bir
4 Eyni sözün təkrarından yaranıb:	Ç səs-küy

4 Hansı mürəkkəb sözün tərkibindəki sözlərdən birinin ayrılıqda mənası yoxdur?

- A ev-eşik   B kağız-kuğuz   C adət-ənənə

5 Uyğun sözləri birləşdirməklə mürəkkəb sözlər düzəldib yazın.

Yaxınmənalı sözlər

gözəl	nəticə
kitab	göyçək
nəvə	dəftər

Əksmənalı sözlər

yer	tez
böyük	göy
gec	kiçik

Müxtəlifmənalı sözlər

paltar	dələn
su	yuyan
ağac	iti

Ümumiləşdirici təkrar

- 1** **Cütlərlə iş.** Məlumat vərəqi əsasında 7-10 sual tərtib edin.
Suallara cavab verməklə fillər haqqında mətn qurub danışın.

Fil

Quruda yaşayan heyvanların ən böyüyüdür.

Afrika filinin qulaqları böyük olur.

Asiya filinin qulaqları balaca olur.

Erkək filin dişləri var. Dişi filin isə dişləri olmur.

Filin xortumu onun burnudur. Xortum vasitəsilə o, yerdən yemək götürüb ağzına aparır.

Fili əhliləşdirmək mümkündür. Hindistanda ondan ağır işlərdə istifadə edilir. Fil çox sədaqətlidir. Sürüdəki fillər bir-birinə yardım edir, zəifi heç vaxt atıb getmirlər. Fil öz sahibini də darda qoymur.

- ⚠ Nəslə kəsilmək üzrədir
- 💖 70 ilə qədər
- 🐘 Sürü şəklində
- 📏 4 metrə yaxın
- 🍷 Otyeyən

- 2** Nöqtələrin yerinə uyğun bağlayıcıdan istifadə etməklə cümlələri oxuyun.

çünki, və, amma

1. Erkək filin dişləri var, ... dişi filin dişləri yoxdur.
2. Fil ağzı ilə yerdən yemək götürə bilmir, ... onun boynu çox qısadır.
3. Fil Asiya ... Afrika qitələrində yaşayır.

- 3** Verilmiş sayları sözlə ifadə edib yazın.

32, 3-cü, 832, 28-ci, 112, 218-ci, 2021-ci

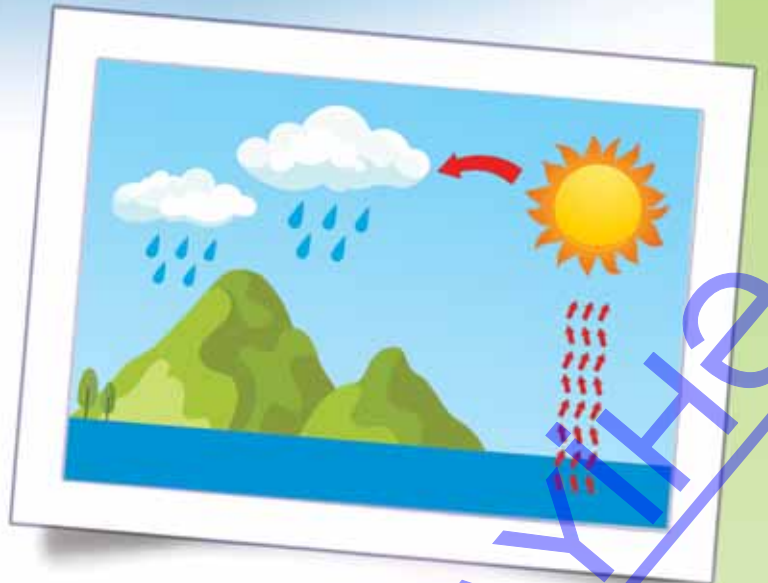
- 4** Səhvləri düzəltməklə mürəkkəb sözləri köçürün.

dörd-künc, addım-ba-addım, həmişə-yaşıl, açıqqaşkar, qara-bəniz, xoş-bəxt, ağqara, qaraqura, sürsümük, it-burnu, qara-dərili

Dünyanı kəşf edirəm

1. Sizcə, bu bölmədə nə haqda danışılacaq?
2. Şəkillərdə diqqətinizi nə cəlb etdi?
Hər bir şəklə aid açar söz müəyyənləşdirin.
3. Bu barədə nə öyrənmək istərdiniz?

LAYHƏ

1-1

Şəkildə gördüyünüz təbiət hadisələri haqqında danışın.

ÇAYIN GİLEYİ

Kiçik Çay uzun illər idi ki, Gölə axırdı. Göl Çayın sularını acgözlüklə udurdu. Çay isə uzaqlara axıb getmək istəyirdi. Amma arzusu həmişə ürəyində qalırdı.

Bir gün o, Gölə dedi:

– Sən çox acgözsən. Mən yaz-qış, gecə-gündüz sənın qarnına axıram, heç doymaq bilmirsən. Sən doysan, mən axıb lap uzaqlara gedərəm.

Göl cavab verdi:

– Sən məni o qədər də acgöz bilmə. Mən öz suyumdan Günəşə pay verirəm ki, yağış yağdırsın.

– O, yağışı necə yağdırır ki?

– Günəş mənim suyumu buxarlandırıb havaya qaldırır. Buxar isə göylərdə soyuyub yağışa çevrilir və yerə tökülür.

Çay acıqlı-acıqlı dedi:

– Vermə suyunu Günəşə!

– Axı onda yağış yağmaz.

– Qoy yağış yağmasın.

Göl gülüb dedi:

– Axı onda çaylar quruyar.

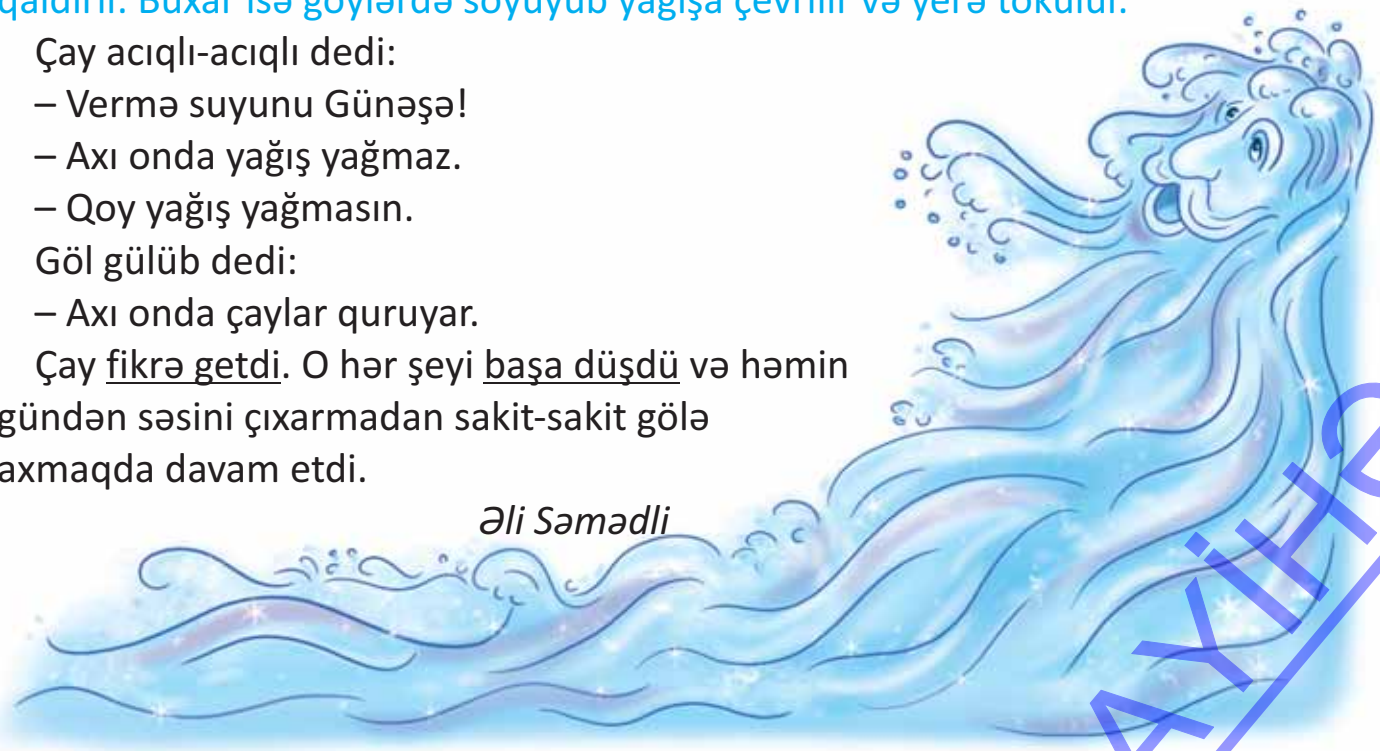
Çay fikrə getdi. O hər şeyi başə düşdü və həmin gündən səsini çıxarmadan sakit-sakit gölə axmaqda davam etdi.

Əli Səmədli

Söz mücrüsü

- acgöz
- udmaq
- pay vermək
- arzusu ürəyində qalmaq
- buxarlandırmaq
- buxar

Söz ehtiyatı

2 Cümlələrdəki hərəkət bildirən sözləri tapın. Həmin sözləri mətndə altından xətt çəkilmiş ifadələrlə əvəz edin.

1. Sabir atasının sözlərindən sonra xeyli düşündü.
2. Şagirdlər müəllimin izahını yaxşı anlamışdılar.

Nə anladın?

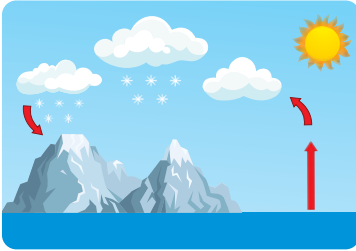
3 Mətnlə bağlı suallara cavab verin.

1. Çay nədən gileylənirdi?
2. Çay Gölü nədə günahlandırırırdı?
3. Göl Çaya necə cavab verdi?
4. Çay nə üçün sakitləşdi?

Düşün və cavab ver

4 Mətnə göy rənglə verilmiş abzas hansı şəkllə uyğun gəlir?

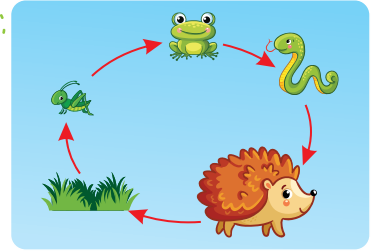
A

B

C

2 1 Mətndəki məlumatları “Çayın gileyi” mətni ilə müqayisə edin.

YAĞIŞIN YARANMASI

Yağış təbiət hadisələrindən biridir. Bu, uzun bir prosesin nəticəsidir. Günəşin istisi çayların, göllərin, okeanların suyunu buxarlandırır. Su buxarı yuxarı qalxır. Buxar soyuq havanın təsirindən su damcılarına çevrilir. Bu damcılar toplaşaraq buludlar yaradır. Kiçik su damcıları bir-biri ilə birləşdikdə iri damlalara çevrilir. Damlalar ağırlaşdıqca havada qala bilmir. Yağışa çevrilib yerə düşür.

Yerə düşən yağış suları çaylara qovuşur. Çaylar axaraq okeana tökülür. Sonra su yenidən buxara çevrilir.

Beləliklə, suyun təbiətdə dövrünü daim təkrar olunur.

Söz mücrüsü

qovuşmaq • dövrən

Nə anladın?

2 Mətnə əsasən cümlələri davam etdirin.

1. Çayların, göllərin, okeanların suyu buxarlanır, çünki ... .
2. Buxar su damcılarına çevrilir, çünki ... .
3. Su damlaları bir yerə toplaşır, ona görə də ... .
4. Kiçik su damcıları birləşərək iri damlalara çevrilir, ona görə də ... .

Düşün və cavab ver

3 Cümlələrin hansı mətnə aid olduğunu müəyyən edin.

“Çayın gileyi” – ÇG

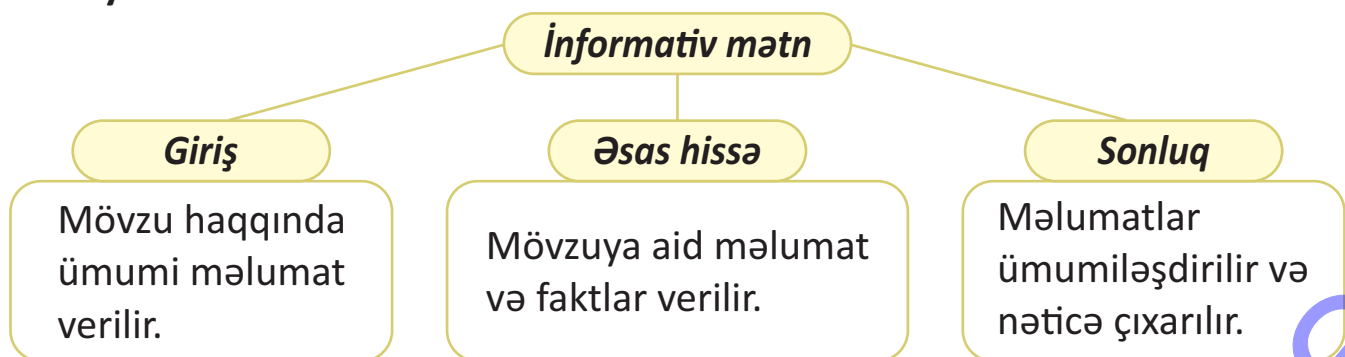
“Yağışın yaranması” – YY

1. Mətnədə obrazlar iştirak edir.	a) ÇG	b) YY
2. Dəqiq məlumatlar verilir.	a) ÇG	b) YY
3. Cansız varlıqlar dil açıb danışır.	a) ÇG	b) YY
4. Dialoqdan istifadə edilib.	a) ÇG	b) YY

4 Mətndən nümunələr gətirməklə verilmiş fikirləri əsaslandırın.

- A “Çayın gileyi” bədii mətnidir.
- B “Yağışın yaranması” informativ mətnidir.

5 Sxemə uyğun olaraq “Yağışın yaranması” mətnini tərkib hissələrinə ayırın.

6 Cümlələri “Yağışın yaranması” mətninin uyğun hissələrinə əlavə edin.

- A Belə nəticəyə gəlmək olar ki, yağış su dövrünün tərkib hissəsidir.
- B Kiçik damlalı yağışlar çiskin adlanır.
- C Yağış su damlaları şəklində yerə düşən yağıntı növüdür.

3 1 Sətirdən sətərə keçirilməsi mümkün olmayan sözləri müəyyən edin.

elan, arzu, adət, ipək, pendir, ölkə, ütü, qəşəng, inək, rəssam, uzun, uca

2 Nöqtələrin yerinə buraxılmış şəkilçiləri artırıb cümlələri köçürün.

1. Nənə corab toxu... . (-*yır, -yir, -yur, -yür*)
2. Mənim bacım həkim... . (-*dır, -dir, -dur, -dür*)
3. Sabah güclü külək əs... . (-*acaq, -əcək*)
4. Ata oğlunu gəzintiyə apar... . (-*dı, -di, -du, -dü*)

3 Səhvləri düzəldərək sözləri düzgün yazın.

Nayilə, zəyif, teyatr, sayit, şayir, təbiyyət, diyalog, dayimi, stadiyon, fayiz

4 Dörd sözdən biri səhv yazılıb.

a) bulut   b) qəşəng   c) dörd   ç) çəkil

a) balıq   b) qulaq   c) budaq   ç) yastıq

a) külək   b) ürəy   c) ördək   ç) ləçək

a) kosmos   b) kallektiv   c) konus   ç) problem

5 “Torpaq” və “köynək” sözlərini uyğun şəkildə dəyişərək nöqtələrin yerinə yazıb cümlələri köçürün.

torpaq

1. Bağban ... (nəyi?) bellədi.
2. ... (nədən?) xırda soxulcanlar çıxırdı.
3. Anam ... (nəyə?) gül toxumu səpdi.
4. Yaz gəldi, artıq ... (nə?) canlanıb.
5. ... (nəyin?) rəngi qapqaradır.

köynək

1. Anam ... (nəyi?) asılqana asdı.
2. Əlimdəki fırçanı ... (nəyə?) vurdum.
3. Satıcının göstərdiyi ... (nə?) xoşuma gəldi.
4. Dərzi ... (nəyin?) düymələrini tikdi.
5. Mağazada bu ... (nədən?) yoxdur.

1-1 Sizcə, aşağıdakı şəkillər insanların hansı arzularını əks etdirir?

Söz mücrüsü

- planer
- araşdırma
- mühəndis
- cəlb etmək
- sınaq
- mühərrik
- püşk atmaq

TƏYYARƏNİN İXTİRASİ

Uilber və Orvil həyətdə oynayırdılar. Ataları onları səslədi:

– Uilber, Orvil haradasınız?

Qardaşlar sevincək qapıya qaçdılar. Mister Rayt əlindəki oyuncaq planeri onlara verdi. Planer kartondan hazırlanmışdı. Mister Rayt kartona sarılmış ipi dartan kimi qanadlar işə düşdü. Planer havaya qalxdı. Küləyin də köməyi ilə göydə dövrə vurdu. Orvil qollarını aşağı-yuxarı yelləyə-yelləyə qaçmağa başladı:

– Ata, bax, mən də uçuram...

Həmin gündən sonra Orvil tez-tez xəyallar qururdu. Xəyallarında planerə bənzər uçuş aparatında əyləşib onu idarə edir, səmən yeri seyr edirdi.

Bu hadisədən illər keçmişdi. Uilber və Orvil velosiped istehsalı ilə məşğul olurdular. Buna baxmayaraq uçmaq arzusu onları heç vaxt tərk etməmişdi. Daim aviasiya ilə bağlı yeniliklərlə maraqlanırdılar.

Qardaşlar araşdırmalar apardılar, mühəndisləri işə cəlb etdilər. Sonda metal və taxtadan istifadə edərək mühərriklə işləyən təyyarə hazırladılar.

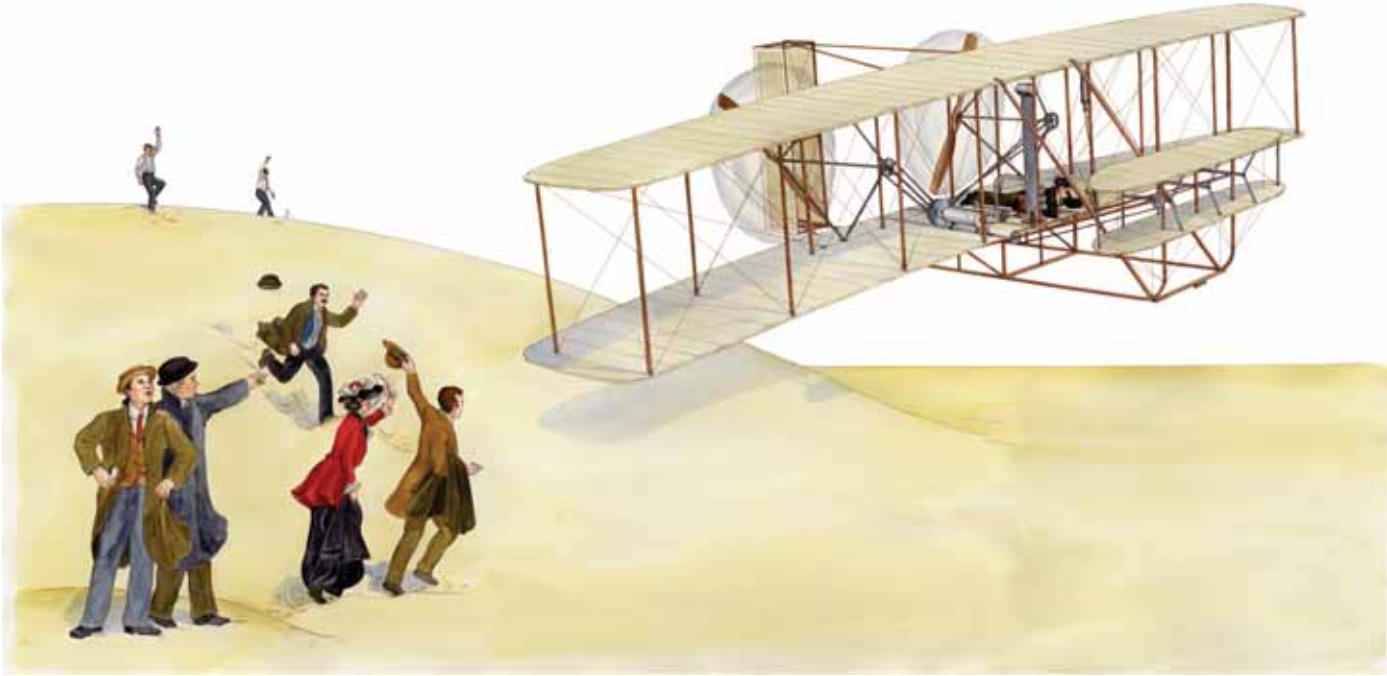
Mühərriklə işləyən təyyarəni sınaqdan keçirmək çox təhlükəli idi. Hamı anlayırdı ki, sınaq uğursuz olarsa, pilotun sağ qalması mümkün deyil.

Qardaşlar qərar verdilər:

– Sınağa yalnız birimiz getməliyik. Nə olursa olsun, başladığımız iş davam etdirilməlidir.

Sınağa kimin gedəcəyi üstündə mübahisə düşdü. Sonda püşk atdılar. Havaya Orvil qalxacaqdı.

Həyəcanlı an **yetişdi**. Orvil mühərriki **işə saldı**. Bir neçə saniyədən sonra təyyarə havaya qalxdı. Hər kəs həyəcanla bu uçuşu seyr edirdi. Orvil dörd saata yaxın təyyarəni **idarə etdi**. İlk dəfə idi ki, bir uçuş aparatı uzun müddət havada qalmışdı. Orvil sevinclə qışqırdı:

– Ura! Alındı! Biz bacardıq!

Söz ehtiyatı

2 Hansı cümlələrdə fərqləndirilmiş sözlər mətndəki mənasında işlənilib?

- a) Səlim bu hərəkəti ilə özünü **işə salmışdı**.
- b) Anam paltaryuyan maşını **işə saldı**.
- a) Əli müəllim uzun illərdir, institutu **idarə edir**.
- b) Maşinist qatarı ustalıqla **idarə edirdi**.
- a) Heyif ki, ayrılıq zamanı **yetişdi**.
- b) Bağdakı meyvələr artıq **yetişmişdi**.

Nə anladın?

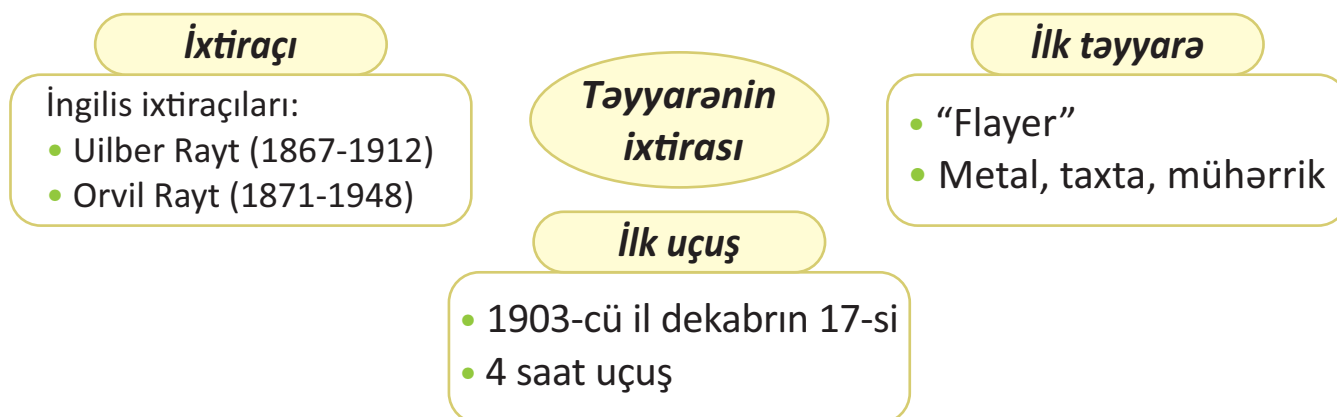
3 Mətnlə bağlı suallara cavab verin.

1. Mister Rayt oğlanlarına nə almışdı?
2. Orvilin uşaqlıq arzusu nə idi?
3. İlk təyyarəni kim sınaqdan çıxardı?

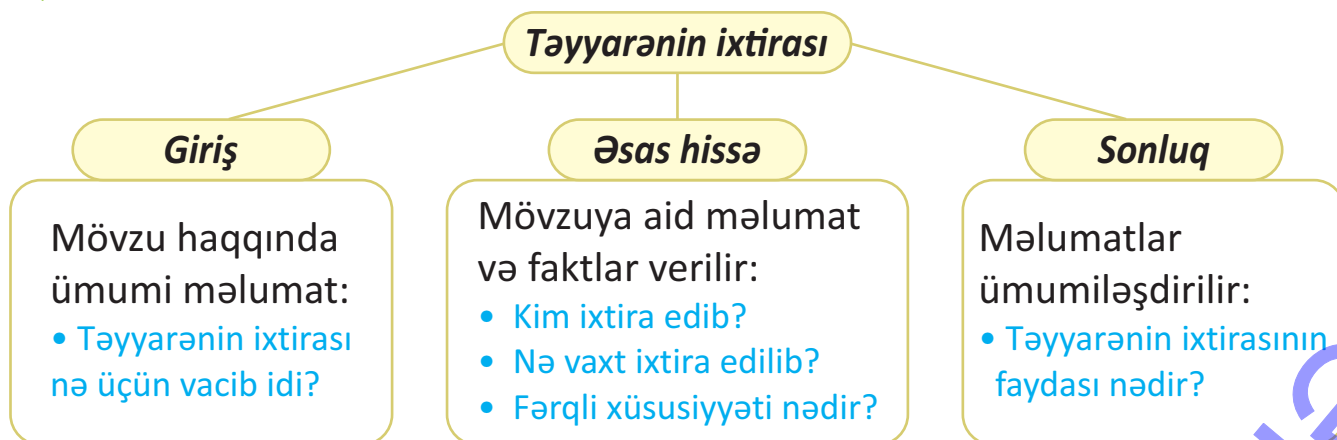
Düşün və cavab ver

4 Mətndə altından xətt çəkilmiş cümlələri izah edin. Nə üçün qardaşlar təyyarəni yalnız bir nəfərin sınaqdan keçirməsinə qərar verdilər?

2.1 “Təyyarənin ixtirası” mətninə və aşağıdakı məlumatlara əsasən təyyarənin ixtirası haqqında danışın.

2 Sxemə uyğun olaraq “Təyyarənin ixtirası” adlı informativ mətn yazın.

Araşdırma

3 İxtiralar haqqında araşdırma aparın.

I qrup. İşıqfor

II qrup. Velosiped

III qrup. Tozsoran

IV qrup. Avtomobil

3 1

Siz nə ixtira etmək istərdiniz? Aşağıdakı təlimata uyğun olaraq ixtiranız haqqında təqdimat edin.

- 1) İxtira etmək istədiyiniz əşyanı təsvir edin.
- 2) Nə üçün bu əşyanı ixtira etmək istərdiniz?
- 3) Bu ixtira üçün sizə hansı biliklər və material lazımdır?

2

Şəkillərə və təxəyyülünüzdə əsasən “Odun kəşfi” haqqında mətn yazın.

Təqdimat

3

İxtiralar haqqında apardığınız araşdırma əsasında məlumat vərəqi hazırlayın.

İxtiranın adı	
İxtiraçı	
İxtira olunduğu ölkə	
İxtiranın tarixçəsi	
Əlavə məlumat	

4-1

Sonunda uyğun durğu işarələrini qoymaqla cümlələri köçürün. Cümlələrin məqsədə görə növünü müəyyən edin.

Nümunə

Of, çox yorulдум! (Nida cümləsi)

1. Günəşli bir yaz günü idi	5. Ura, bir azdan tətillə başlayır
2. Azərbaycan əsgərinə eşq olsun	6. Bu gün ayın neçəsidir
3. Sən hansı kitabı istəyirsən	7. Çanta çox ağırdır
4. Əlini palçığa vurma	8. Tapşırıqları düzgün edin

2

Sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edin.

sözdər, quşdar, qoyunnar, dostdar, günnər, insannar, təkərrər, bağbannar, oğlannar, şirrer, işdar, səhərrər, qardaşdar, buluddar, qatarrar

3

Cümlələrdə fərqləndirilmiş sözlərə diqqət edin. Səhvləri düzəldərək cümlələri köçürün.

- a) Mən anama bir dəstə **nərgiz** bağışladım.
 b) Biz **nərgiz** xalagilə ad gününə getdik.
- a) Müəllim **ulduzu** lövhəyə çağırırdı.
 b) Onun gözləri **ulduz** kimi parıldayırdı.
- a) Anar balaca bacısı **sevinci** bağçaya apardı.
 b) Qalib gəldiyimiz üçün **sevinc** hissi keçirirdik.

4

Nöqtələrin yerinə əlamət bildirən sözlər əlavə etməklə cümlələri köçürün.

1. Bağban ... almaları səbətə yığdı.	3. Leyla ... şagirdidir.
2. Mən qardaşıma ... nağıllar oxuyuram.	4. ... tülkü tələyə düşdü.

5

Hərəkət bildirən sözləri müxtəlif zamanlarda inkar formasında yazın.

	Keçmiş	İndiki	Gələcək
getmək	getmədim	getmirəm	getməyəcəyəm
gecikmək			
örtmək			
düşünmək			

1-1 Səma cisimləri haqqında bildiklərinizi danışın.

AYIN İTMƏSİ

Son günlər Sincab çox həyəcanlı idi. Maral bunu görüb soruşdu:

– Nə olub, Sincab qardaş?

– Gecə üçün ərzaq toplamaq lazımdır. **Ay** gündən-günə kiçilir. Belə getsə, bir neçə gündən sonra yoxa çıxacaq, meşə zil qaranlıq olacaq. Gecələr necə yemək tapacağıq?!

– Doğrudan? Heç fikir verməmişdim. Məncə, sən uydurursan.

Üç gündən sonra onlar yenə görüşdülər. Sincab Marala dedi:

– Bir Aya bax. Az qala yarısı qalıb.

Gördün? Mən deyən düz çıxır.

Maral gördü ki, Sincab doğru deyir.

Bir azdan bütün meşəyə xəbər yayıldı: “Ay yoxa çıxır!” Hamı bir yerə topladı. Bütün heyvanlar göyə baxırdı. Qaranlıq səmada Ayın kiçik bir hissəsi qalmışdı. Ayı dedi:

– Məgər Ay belə olmur?

Çaqqal cır səslə çığırdı:

– Yox, yox. Ay dəyirmi olur. Lap Günəş kimi.

Şir dedi:

– Yaxşı, sakit olun! Gəlin gedək

Bayquşun yanına. O hamımızdan çox yaşayıb. Ağıllıdır, bir məsləhət verər.

Heyvanlar Bayquşun yanına gəldilər. Qoca Bayquş məsələnin nə yerdə olduğunu biləndə dedi:

– Sizin heç dünyadan xəbəriniz yoxdur ki! Yaxşı, mən sizə Ay, **Yer** və Günəş haqqında dərs keçərəm. Əvvəla, bilməlisiniz ki, Ay özü işıq saçmır. Onu işıqlandıran Günəşdir.

Söz mücrüsü

həyəcanlı • uydurmaq
qaranlıq • çığıрмаq
dəyirmi • işıq saçmaq
əks • şüa • kölgə

– Necə yəni Günəşdir? İndi qaranlıqdır. Günəş yoxdur, amma Ay işıq saçır, – deyə Dovşan təəccübləndi.

Bayquş hirsələndi:

– Sözümlü kəsmə! Günəş var. Sadəcə, indi o, Yerin arxa tərəfindədir.

Bayquş ağacdən üç alma dərib onları budaqdan yanaşı asdı. Sol tərəfdəki almanı göstərib dedi:

– Baxın, bu, Günəşdir, ortadakı Yerdir, sağ tərəfdəki də Aydır. Biz indi Yerin Aya tərəf olan hissəsindəyik. Günəş əks tərəfdə olduğuna görə bura qaranlıqdır. Ancaq Günəşin şüaları Ayın bir hissəsini işıqlandırır. Qalan hissəsinə Yerin kölgəsi düşür. Ona görə də bizə elə gəlir ki, Ay kiçilib. Sabahdan Ay yerini dəyişəcək və işıqlanan sahəsi böyüyəcək. On dörd gündən sonra Ay tamamilə işıqlanacaq və dairəvi formada görünəcək.

Rafiq İsmayılov

Söz ehtiyatı

2 Hansı cümlələrdə fərqləndirilmiş sözlər mətndəki mənasında işlənilib?

- a) İldə 12 **ay** var.
- b) **Ay** buludların arxasında görünməz oldu.
- a) Oğlum, çantanı qoymağa **yer** tapmırsan?
- b) **Yer** Günəşə yaxınlığına görə üçüncü planetdir.

Nə anladın?

3 Yanlış fikri seçin.

- 1. Ay özü işıq saçmır.
- 2. Ayı işıqlandıran Yerdir.
- 3. Ay Günəşin işığını əks etdirir.

Düşün və cavab ver

4 “Ayın itməsi” mətni üzrə hekayə xəritəsi tərtib edin.

- 2 1 Şəkillərə baxın. Nöqtələrin yerinə uyğun səma cisimlərinin adını yazmaqla cümlələri köçürün.

1. Ay ... ətrafında fırlanır.
2. ... istilik və işıq mənbəyidir.
3. ... günəşəbənzər səma cisimləridir, yəni işıq saçır.

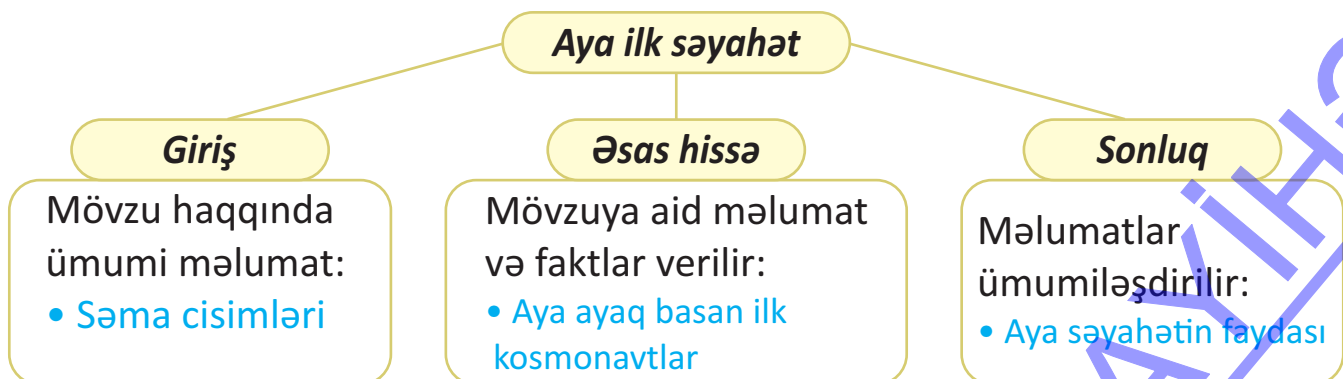
- 2 “Ayın ilk qonağı” mətnini dinləyin. Aşağıdakı suallara cavab tapmaq məqsədilə qeydlər götürün.

1. Səma cisimləri hansılardır?
2. İnsanlar ilk dəfə neçənci ildə Aya ayaq basıblar?
3. “Ayın ilk qonağı” kim olub?
4. Kosmonavtlar Ayda neçə saat qaldılar?

- 3 Oxuduğunuz “Ayın itməsi” və dinlədiyiniz “Ayın ilk qonağı” mətnlərini müqayisə edin.

1. Obrazlar iştirak edir.
2. Daha dəqiq informasiya verilir.
3. Faktlar çoxdur.
4. Dialoqdan daha çox istifadə edilib.

- 4 Oxuduğunuz və dinlədiyiniz mətnlərdən, eləcə də əlavə biliklərinizdən istifadə etməklə “Aya ilk səyahət” mövzusunda mətn yazın. Mətni aşağıdakı sxemə uyğun tərtib edin.

3.1 Sayıları cədvəl üzrə qruplaşdırıb yazın.

iki, dördüncü, yüz, min, səkkizinci, onuncu, 5-ci, yetmiş doqquz, 30, əlli

Miqdar sayı	Sıra sayı

2 Miqdar saylarından sıra sayları düzəldib yazın.

bir, altmış, yüz, doqquz, üç, altı, yeddi, əlli beş, səksən iki, iki min iyirmi bir

3 Nöqtələrin yerinə uyğun bağlayıcılar əlavə etməklə cümlələri köçürün.

1. Yaz gəldi ... dağlarda qar əridi.
2. Hava çox soyuq idi, ... qalın kürkümü geyinmişdim.
3. İlkin çox sevindi, ... qardaşı cəbhədən qayıtmışdı.
4. Usta çox çalışdı, ... maşını düzəldə bilmədi.

4 Cümlələrdə vergül işarəsi səhv qoyulmuşdur. Səhvləri düzəldərək cümlələri köçürün.

1. Lalə çağırırdı lakin, Əli eşitmədi.
2. Qapı açıldı, və hərbi forma geyinmiş qardaşım otağa daxil oldu.
3. Yarpaqlar saralmışdı çünki, payız gəlmişdi.
4. Hava isti idi ona görə də, jaketimi geyinmədim.

5 Sözlər arasında uyğunluğu müəyyən edərək mürəkkəb sözlər yaradın və cədvəlin uyğun bölməsinə yazın.

*sual, baş, tez, gülər, cavab, dost, tez, meyvə,
ayaq, baxa, tərəvəz, dörd, üz, tanış, baxa, künc*

Yaxınmənalı sözlərin birləşməsindən yarananlar:	
Əksmənalı sözlərin birləşməsindən yarananlar:	
Müxtəlifmənalı sözlərin birləşməsindən yarananlar:	
Eyni sözün təkrarından yarananlar:	

LAYIHƏ

Ümumiləşdirici təkrar

1-1 Ahəng qanununa görə dördündən biri fərqlidir.

a) səkkiz   b) kitab   c) qurğu   ç) növbətçi

a) mülayim   b) səhər   c) qayda   ç) gecikmək

a) tənəffüs   b) albalı   c) hörmət   ç) istedadlı

2 Verilmiş əlamətlərə uyğun üç söz yazın.

1. *Qalın, dodaqlanmayan* saitlərdən ibarət sözlər:

2. *İncə, dodaqlanmayan* saitlərdən ibarət sözlər:

3. *Qalın, dodaqlanan* saitlərdən ibarət sözlər:

4. *İncə, dodaqlanan* saitlərdən ibarət sözlər:

3 Sözləri cəmdə yazın.

qız, quş, karandaş, fikir, dəniz, okean, qurd, insan, şəhər, dəmir, qaz, at

4 Həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıla bilən sözləri seçin. Cümlələrdə işlətməklə fikrinizi əsaslandırın.

yasəmən, yusif, ayla, çiçək, dəniz, samir, xəyal, azər, aslan, cavid, vəfa

5 Cümlələrdəki bağlayıcılar səhv işlənib. Onları uyğun bağlayıcılarla əvəz edərək cümlələri köçürün.

1. Kərim mühəndis olmaq istəyirdi, **lakin** çox çalışırdı.

2. Anası onun sevdiyi xörəyi bişirmişdi **və** yemək istəmirdi.

3. Böyüklərə hörmətlə yanaş, **amma** özün də qocalacaqsan.

4. Sərxan dərsliklərini çantasına yığdı, **ona görə də** dərslərini bitirmişdi.

6 Nöqtələrin yerinə uyğun hərəkət bildirən sözləri əlavə edib cümlələri köçürün.

1. Sevil albomunu heç kimə ... . (*verdi / vermədi*)

2. Zaur həmişə ev tapşırıqlarını yerinə ... . (*yetirir / yetirmir*)

3. Ləmanın ayaqqabıları heç ... . (*çirklənmişdi / çirklənməmişdi*)

4. Rənanın sözlərinə heç kim ... . (*güldü / gülmədi*)

BURAXILIŞ MƏLUMATI

*Ümumi təhsil müəssisələrinin 3-cü sinifləri üçün
Azərbaycan dili (dövlət dili) fənni üzrə
dərslük*

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər	Rafiq İsmayilov Ülkər Nurullayeva Aynur Rüstəmov
Layihə rəhbəri	Rafiq İsmayilov
İxtisas redaktoru	Dilruba Cəfərova
Texniki redaktor	Rəşad Nəbiyev
Dizayner	Səbinə Vəzirova
Rəssam	Elçin Cabarov
Korrektor	Fəridə Ziyadova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

ISBN 978-9952-550-02-3

Hesab-nəşriyyat həcmi 10,5. Fiziki çap vərəqi 13.

Səhifə sayı 104. Kağız formatı 57×90 1/8. Kəsimdən sonra ölçüsü: 22,0×27,5

Şriftin adı və ölçüsü: Calibri, 16 pt. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş _____. Tirajı 1200. Bakı – 2021.

Əlyazmanın yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 20.10.2021

Çap məhsulunu hazırlayan:

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu (Bakı ş. A.Cəlilov küç., 86).

Çap məhsulunu istehsal edən:

“CN Poliqraf” MMC (Bakı ş. Şərifzadə küç., 29/31).

LAYIHƏ

Pulsuz

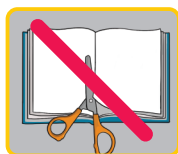

Əziz məktəbli !

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

LAYIHƏ